مۇسۇلمانلارغا روزىنىڭ پەرز بولۇشى

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُتِبَ عَلَيْكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ١٨٣ أَيَّامًا مَّعْدُودَٰتٍ ۚ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ
أُخَرَ ۚ وَعَلَى ٱلَّذِينَ يُطِيقُونَهُۥ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ۖ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُۥ ۚ وَأَن
تَصُومُوا۟ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ١٨٤ شَهْرُ رَمَضَانَ ٱلَّذِىٓ أُنزِلَ فِيهِ ٱلْقُرْءَانُ هُدًى
لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَـٰتٍ مِّنَ ٱلْهُدَىٰ وَٱلْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ ٱلشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ
عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ ٱللَّهُ بِكُمُ ٱلْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ ٱلْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا۟
ٱلْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا۟ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ١٨٥ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِى عَنِّى
فَإِنِّى قَرِيبٌ ۖ أُجِيبُ دَعْوَةَ ٱلدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ۖ فَلْيَسْتَجِيبُوا۟ لِى وَلْيُؤْمِنُوا۟ بِى لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ
١٨٦ أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ ٱلصِّيَامِ ٱلرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَآئِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ
ٱللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَٱلْـَٔـٰنَ بَـٰشِرُوهُنَّ وَٱبْتَغُوا۟
مَا كَتَبَ ٱللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا۟ وَٱشْرَبُوا۟ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ ٱلْخَيْطُ ٱلْأَبْيَضُ مِنَ ٱلْخَيْطِ ٱلْأَسْوَدِ مِنَ
ٱلْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا۟ ٱلصِّيَامَ إِلَى ٱلَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَـٰشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَـٰكِفُونَ فِى ٱلْمَسَـٰجِدِ ۗ تِلْكَ
حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ ءَايَـٰتِهِۦ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ١٨٧ ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى. (بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر، سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (روزا تۇتمىغان بولسا)، تۇتمىغان كۈنلەرنى (يەنى قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن، روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم. كىمكى فىدىيىنى (بەلگىلەنگەن مىقداردىن) ئارتۇق بەرسە، بۇ ئۆزى ئۈچۈن ياخشىدۇر، ئەگەر بىلسەڭلار روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن (ئېغىر ئوچۇق يۈرۈشتىن ۋە

فىدىيە بېرىشتىن) ياخشىدۇر. رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى، قۇرئان ئىنسانلارغا يېتەكچىدۇر، ھىدايەت قىلغۇچى ۋە ھەق بىلەن ناھەقنى ئايرىغۇچى روشەن ئايەتلەردۇر، سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن؛ كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە (يەنى مۇساپىر) بولۇپ (تۇتمىغان بولسا، تۇتمىغان كۈنلەر ئۈچۈن) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن. اللّٰه سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ، (ئاغرىقلار ئوچۇق يۈرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا اللّٰه نى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ. مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)، ماڭا دۇئا قىلسا، مەن دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، ئۇلار توغرا يول تېپىش ئۈچۈن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلسۇن ۋە ماڭا ئىمان ئېيتسۇن (يەنى ھەمىشە ئىمان بىلەن بولسۇن). روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى، ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر (يەنى ئۇلار سىلەرگە ئارىلىشىپ ياشايدۇ ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىدۇ)، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر (يەنى سىلەرمۇ ئۇلارغا ئارىلىشىپ ياشايسىلەر ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىسىلەر). اللّٰه ئۆزەڭلارنىڭ ئۆزەڭلارنى ئالدىغانلىقىڭلارنى (يەنى روزا كېچىسىدە يېقىنچىلىق قىلغىنىڭلارنى) بىلدى. اللّٰه تەۋبەڭلارنى قوبۇل قىلدى، سىلەرنى ئەپۇ قىلدى. ئەمدى ئۇلارغا (يەنى ئاياللىرىڭلارغا) يېقىنچىلىق قىلىڭلار، اللّٰه سىلەرگە تەقدىر قىلغان نەرسىنى (يەنى پەرزەنتنى) تەلەپ قىلىڭلار، تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار، سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۈندۈز بولسۇن، كېچە بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار، ئەنە شۇلار اللّٰه بەلگىلىگەن چېگرىلاردۇر (يەنى مەنئى قىلغان ئىشلاردۇر)، ئۇنىڭغا يېقىنلاشماڭلار. كىشىلەرنىڭ (ھارام قىلىنغان ئىشلاردىن) ساقلىنىشلىرى ئۈچۈن، اللّٰه ئايەتلىرىنى ئۇلارغا مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ﴾.

ـ سۈرە بەقەرە 183 ــ، 184 ـ، 185 ــ، 186 ـ، 187 ــ ئايەتلەر.

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

اَلصِّيَام: (روزا)، ئۇنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى «ئەسسەۋم» بولۇپ، لۇغەتتە بىر ئىشنى قىلىشتىن توختاش ۋە ئۇنى قىلماسلىق، دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

www.munber.org

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ مەيلى تاماق يېيىش بولسۇن، مەيلى سۆز قىلىش بولسۇن ياكى مېڭىش بولسۇن، شۇ ئىشنى قىلىشتىن توختاشنى بىلدۈرىدۇ.»[1]

ئەبۇ ئۇبەيدە مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ سۆز تاماق يېيىش ياكى سۆز قىلىش ۋە ياكى يۈرۈشتىن توختاش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.»[2]

ئۇنىڭ شەرئەتتىكى مەنىسى: تاڭ يورىغاندىن تارتىپ كۈن ئولتۇرغىچە تاماق يېمەسلىكنى سۇ ئىچمەسلىكنى ۋە جىما قىلماسلىقنى نىيەت قىلغان ھالدا توختاشنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇ چەكلەنگەن ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش ۋە ھارام ئىشلارغا يېقىن يولىماسلىق بىلەن مۇكەممەللىشىدۇ.

فَعِدَّةٌ: (ساناقلىق)، راغىب مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ ساناقلىق نەرسە، دېگەن مەنىنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇلارنىڭ سانى بىلەن پەقەت كاپىرلارنى سىنىدۇق﴾[3]. يەنى مەزكۇر ئايەتتە رامىزاندا روزا تۇتالماي قالغان ساناقلىق كۈنلەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»[4]

يُطِيقُونَهُ: (ئاران تۇتىدىغان)، يەنى ئۇ سۆز، روزىنى قىيىن ۋە جاپادا تۇتىدىغانلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

فِدْيَةٌ: (فىدىيە)، ئىنسان ئىبادەتلەردىن مەلۇم بىر ئىبادەتتە كەمچىلىك ئۆتكەزگەنلىكى تۈپەيلى ئۆزىنى بۇ كەمچىلىكنىڭ جازاسىدىن قۇتقۇلدۇرۇش ئۈچۈن سەرپ قىلغان پۇل ـ مال ۋە باشقا نەرسە فىدىيە دېيىلىدۇ. بۇ مەلۇم تەرەپنى كۆزدە تۇتقاندا كەففارەتكە ئوخشاپ كېتىدۇ.

شَهْرُ: (ئېيدا)، بۇ سۆز ئەرەب تىلى لۇغىتىدە مەشھۇر بولماق، ئاشكارا بولماق، (قىلىچتەك نەرسىلەر) يالىڭاچلانماق دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. ئاتالغۇدا ئاي (يەنى 30 كۈن) دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇنىڭ مۇنداق ئاتىلىشى ئىبادەتلەرنىڭ ۋە مۇئامىلىلەرنىڭ ۋاقىتلىرىنى بەلگىلەپ كىشىلەر ئارىسىدا مەشھۇر بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈندۇر[5].

---

[1] ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 291 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 128 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 253 ـ بەت.
[2] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 184 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 128 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 253 ـ بەت.
[3] سۈرە مۇددەسسىر، 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 325 ـ بەت.
[5] ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 60 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 270 ـ بەت.

رَمَضَان: (رامىزان)، بۇ سۆز ناھايىتى قىزىق، قۇياش ھارارىتى، كۈن نۇرىنىڭ قاتتىق چۈشىشى دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. بۇ ئايدا ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش ئارقىلىق گۇناھلار كۆيدۈرۈلۈپ يۇيۇلىدىغانلىقى ئۈچۈن رەمەزان دەپ ئاتالغان[1].

ئىمام زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «قەدىمكى زاماندا ئەرەبلەر ئايلارغا ئىسىم قويغان ۋاقتتا بۇ ئايغا ئىسىم قويۇش ۋاقتى قاتتىق ئىسسىق كۈنلەرگە توغرا كېلىپ قالغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ ئاينى «رامىزان» دەپ ئاتىغان.»[2]

اَلرَّفَث : (يېقىنچىلىق)، بۇ سۆز جىما قىلىش ۋە جىما قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان نەرسىلەرنىڭ مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز جىما قىلىش ۋە جىما قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان نەرسىلەرنىڭ مەنىسىنى ئىپادىلەيدىغان، سەتلىكىدىن تىلغا ئېلىشقا ئوڭايسىزلىنىدىغان سۆزلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ سۆز الله تائالانىڭ: ﴿روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى﴾ دېگەن سۆزىدە روزا تۇتقانلارنىڭ ئۆز ئاياللىرى بىلەن جىما قىلىشنى تەلەپ قىلىشىنىڭ ۋە ئۇلار بىلەن بۇ ھەقتە سۆزلىشىشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بۇ سۆز كىنايە قىلىپ ئىشلىتىلگەن.»[3]

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز جىما قىلىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ. الله تائالا ھەقىقەتەن ناھايىتى كەرەملىكتۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر. شۇڭا ئۇ مۇنداق مەنىنى كىنايە سۆز بىلەن ئىپادىلەيدۇ.»[4]

تَخْتَانُونَ: (ئالدىغانلىقىڭلار)، بۇ سۆزنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى خىيانەت قىلماقچى بولماق، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

راغىب مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ خىيانەت قىلماقچى بولماق، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. الله تائالا بۇ ئايەتتە: «سىلەر ئۆزەڭلارغا خىيانەت قىلدىڭلار» دېمىدى. چۈنكى، ئۇلاردىن خىيانەت سادىر بولمىغان ئىدى. لېكىن ئۇلار ھەۋىسىنى باسالماي، رامىزاندا ئاياللىرىغا يېقىنچىلىق قىلماسلىق ھۆكۈمىگە خىيانەت قىلىپ قالغىلى تاس قالغان.»

عَاكِفُون: (ئېتىكاپتا ئولتۇرغان)، بۇ سۆزنىڭ ئەسلى سۆز تومۇرى لۇغەتتە بىر ئىشنى قىلىشتا چىڭ تۇرماق، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇسا قايتىپ كەلگەنگە قەدەر ئۇنىڭغا چوقۇنۇۋېرىمىز﴾[5].

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 271 ـ بەت.

[2] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 171 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 187 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 271 ـ بەت.

[3] ئىمام راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 199 ـ بەت.

[4] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 191 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 295 ـ بەت.

[5] سۈرە تاھا 91 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۇ شەرئىي ئاتالغۇدا، الله تائالاغا يېقىنلىششنى نىيەت قىلىپ ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن مەسجىدتە تۇرماق دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

حُدُودُ ٱللَّهِ: (الله نىڭ بەلگىلىگەن چېگرالىرى)، زۇجاج بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ، الله چەكلىگەن، خىلاپلىق قىلىشقا ۋە بەلگىلىمىدىن چىقىپ كېتىشكە بولمايدىغان نەرسىلەر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.»①

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

ئۇلۇغ ئىگىمىز الله تائالا بۇ ئايەتلەردە ئۆزىنىڭ مۆمىن بەندىلىرىگە روزا تۇتۇشنىڭ خۇددى ئىلگىرىكى ئۇممەتلەرگە پەرز قىلىنغاندەك پەرز قىلىنغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ ۋە روزا تۇتۇشنى پەرز قىلغانلىقىغا روزا تۇتۇشنىڭ چوڭ پايدىلىرىنى ۋە يۈكسەك ھېكمىتىنى بايان قىلىش بىلەن سەۋەب كۆرسىتىدۇ. بۇ پايدا ۋە ھېكمەت شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، روزا تۇتقۇچى ئۆزىنىڭ الله دىن قورقۇپ، الله ھارام قىلغان نەرسىلەردىن يىراق تۇرىدىغان مۆمىن بولۇشى ئۈچۈن ئۆزىنى الله يېيىشكە رۇخسەت قىلغان لەززەتلىك نەرسىلەرنى تەرك ئېتىدىغان، الله بۇيرۇغان ئىشلارنى بەجا كەلتۈرىدىغان ۋە الله دىن ساۋاب ئۈمىد قىلىدىغان تەقۋادار كىشى قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ.

الله تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە پەرز قىلغان بۇ روزا پەقەت رامىزان ئېيىدىن ئىبارەت مۇئەييەن ۋە ساناقلىقلا كۈنلەردۇر. الله تائالا مۆمىنلەرگە يىل بويى روزا تۇتۇشنى پەرز قىلمىدى. مانا بۇ الله تائالانىڭ مۆمىنلەرنىڭ يۈكىنى يېنىكلەتكەنلىكى ۋە ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغانلىقىدىندۇر. الله تائالا روزا تۇتۇشنى پەرز قىلىشتا مۇشۇنداق مېھرىبانلىق قىلغان تۇرۇقلۇق، كېسەلگە روزا تۇتۇشنىڭ زىيان قىلىپ قالماسلىقى، مۇساپىرنىڭ سەپەر ئۈستىدە جاپا تارتىپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئۇ ئىككىسىنىڭ بۇ كۈنلەردە روزا تۇتماي، روزا تۇتمىغان كۈنلىرى ئۈچۈن باشقا كۈنلەردە روزا تۇتۇشنى بەلگىلىدى. مانا بۇ بەندىلەرگە ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەرگەنلىك ۋە رەھمەت قىلغانلىق بولىدۇ.

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە يەنە روزا تۇتۇشنى پەرز قىلغان ئايدىن ئىبارەت ﴿رامىزان ئېيىدا﴾ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىگە ئىنئام قىلغان كاتتا كىتاب قۇرئان كەرىمنىڭ نازىل بولۇشقا باشلىغانلىقىنى، بۇ كىتابنى ئۇلارنىڭ دەستۇرى ۋە ھاياتلىق يولىدا چىڭ تۇتقا قىلىدىغان نىزامنامە قىلغانلىقىنى، بۇ كىتابنىڭ ئىنسانلارغا يېتەكچى نۇر، ھىدايەت ۋە توغرا يول ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بەخت ـ سائادەت يولىغا مېڭىشنى

① ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 193 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 316 ـ بەت.

خالايدىغان كىشىلەر ئۈچۈن بەخت ـ سائادەت يولىنى كۆرسىتىپ بېرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ.

الله تائالا بۇ ئايدا روزا تۇتۇشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ ئۆتىدۇ. چۈنكى، بۇ ئاي بەندىلەرگە ئىلاھىي رەھمەت چۈشىدىغان ئايدۇر. الله تائالا بەندىلىرىگە پەقەت ﴿ئاسانلىقنى﴾ خالايدۇ. شۇڭلاشقا ئۈچۈن رامىزان كۈنلىرىدە كېسەللەرگە ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىلەرگە روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلدى.

الله تائالا يەنە بۇ ئايەتلەردە ئۆزىنىڭ بەندىلەرگە يېقىن ئىكەنلىكىنى، تىلەكلىرىنى تىلەپ دۇئا قىلغۇچىلارنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، ئۆزى بىلەن بەندىلەردىن ھېچكىمنىڭ ئارىسىدا توساق يوقلۇقىنى، ئۇلارنىڭ يالغۇز الله غىلا يۈزلىنىپ ئىخلاس بىلەن زارلىنىپ دۇئا قىلىشلىرىنىڭ لازىملىقىنى بايان قىلىدۇ.

الله تائالا بەندىلىرىگە رامىزان ئېيىنىڭ كېچىلىرىدە يېمەك ـ ئىچمەكتىن بەھرىمەن بولۇشنى رۇخسەت قىلغىنىدەك، ئاياللار بىلەنمۇ بەھرىمەن بولۇشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى. ئىلگىرى بۇ ئۇلارغا ھارام ئىدى. لېكىن الله تائالا ئۇلارغا ئاتا قىلغان پەزلى ۋە مەرھەمەتنى ئىزھار قىلىش ئۈچۈن، ئۇلارغا رامىزان ئېيىنىڭ كېچىلىرىدە يېمەك ـ ئىچمەكتىن بەھرىمەن بولۇشنى، ئاياللىرى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ بەھرىمەن بولۇشنى رۇخسەت قىلدى. ئاياللارنى بەدەننى يېپىپ تۇرىدىغان كىيىمگە ئوخشاتتى. ئايال ئەر كىشىگە يېپىنچا ياشايدۇ ۋە ئۇنىڭ بىردىن بىر سىردىشى بولىدۇ.

ئىبنى ئابباس: بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى «ئاياللار سىلەرنىڭ سىردىشىڭلاردۇر، سىلەرمۇ ئۇلارنىڭ سىردىشىسىلەر» دېگەنلىك بولىدۇ، دەيدۇ.

الله تائالا بەندىلىرىگە ئاياللىرى بىلەن تاڭ يورۇغانغا قەدەر يېقىنچىلىق قىلىشنى رۇخسەت قىلدى. ئاندىن بۇ ئومۇمىي ھۆكۈمدىن ئېتىكاپتا ئولتۇرغان ۋاقىتتا ئاياللارغا يېقىنچىلىق قىلماسلىق ھۆكمىنى ئايرىپ بايان قىلدى. چۈنكى، ئۇ ئىبادەت ئۈچۈن ئايرىلغان ۋاقىتتۇر. ئاندىن الله تائالا بۇ ئايەتلەرنى ئۆزىنىڭ بۇيرۇقلىرىغا خىلاپلىق قىلىدىغان، ھارام ۋە گۇناھ ئىشلاردىن يانمايدىغان كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش بىلەن ئاخىرلاشتۇردى. ئەنە شۇلار الله تائالا بەلگىلىگەن چېگرىلار بولۇپ، بەندىلىرىنىڭ ئۇ چېگرىلاردىن يىراق تۇرۇپ ۋە الله نىڭ شەرىئىتىنى تۇتقا قىلىپ تەقۋادار كىشىلەردىن بولۇشلىرى ئۈچۈن الله تائالا ئۇنى ئۇلارغا ئوچۇق بايان قىلىپ بەردى.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

1 ـ ئىبنى جەرىر، مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندىن كېيىن ئاشۇرا كۈنى ۋە ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتقان ئىدى. كېيىن الله تائالا رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇشنى پەرز

www.munber.org

قىلىپ: ﴿ئى مۆمىنلەر! (گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرگە (يەنى ئىلگىرىكى ئۈممەتلەرگە) روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ (رامىزان روزىسى) پەرز قىلىندى. (بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر. سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (روزا تۇتمىغان بولسا)، تۇتمىغان كۈنلەرنى (يەنى قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن، روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن خالىغان كىشى روزا تۇتاتتى، خالىغان كىشى روزا تۇتماي بىر مىسكىنگە تائام بېرەتتى. ئاندىن الله تائالا تېنى ساغلام ۋە سەپەرگە چىقمىغان كىشىگە روزا تۇتۇشنى پەرز قىلىپ، ياشىنىپ قالغانلىقتىن روزا تۇتالمايدىغان كىشىگە بىر مىسكىنگە تائام بېرىش ھۆكمىنى داۋاملاشتۇرۇشنى بايان قىلىپ: ﴿كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن...﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.»[1]

2 ـ سەلەمە ئىبنى ئەكۋەئنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «﴿روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن خالىغان كىشى روزا تۇتاتتى، خالىغان كىشى روزا تۇتماي بىر مىسكىنگە تائام بېرەتتى.

كېيىن ﴿كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن...﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولۇپ، ئىلگىرىكى ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇردى.»[2]

3 ـ ئەئرابىلاردىن بىر بۆلۈك كىشىلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مەسىلە سوراپ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئى مۇھەممەد! پەرۋەردىگارىمىز يېقىنمۇ ياكى يىراقمۇ؟ يېقىن بولسا، ئۇنىڭغا پىچىرلاپ گەپ قىلايلى. يىراق بولسا، توۋلاپ گەپ قىلايلى. شۇنىڭ بىلەن الله تائالا: ﴿مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرۇلۇق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)...﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.»[3]

4 ـ ئىمام بۇخارى بەرا ئىبنى ئازىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن بىرى روزا تۇتقان، ئاندىن

---

[1] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 132 ـ بەت. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 176 ـ بەت.

[2] ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 177 ـ بەت.

[3] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 158 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 288 ـ بەت. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 194 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 189 ـ بەت.

ئىپتار ۋاقتى يېقىنلاشقاندا ئۇخلاپ قېلىپ ئىپتار ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن بولسا، ئۇ شۇ كېچىدە ۋە ئەتىسى كەچ بولغىچە بىر نەرسە يېمەيتتى.

قەيس ئىبنى سەرمە ئەنسارى دېگەن كىشى روزا تۇتاتتى. كۈندۈزى خورمىلىق بېغىدا ئىشلەيتتى. بىر كۈنى ئۇ ئىپتار ۋاقتى بولغاندا ئايالىنىڭ قېشىغا كېلىپ: يېگىدەك نەرسە بارمۇ؟ دېدى. ئايالى: يوق، لېكىن مەن سىرتقا چىقىپ ساڭا يېگىدەك بىر نەرسە تېپىپ كېلەي، دېدى. ئۇ كۈندۈزى ئىشلەپ چارچىغان بولغاچقا ئۇخلاپ قالدى.

ئايالى كېلىپ ئۇنىڭ ئاچ قورساق ئۇخلاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ: ۋاي ساڭا! دېدى. ئەتىسى چۈش بولغاندا ئۇ ئاچلىقتىن ھوشىدىن كەتتى. بۇ ئەھۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزۈلدى. شۇنىڭ بىلەن ﴿روزا كېچىلىرىدە ئاياللىرىڭلارغا يېقىنچىلىق قىلىش سىلەرگە ھالال قىلىندى﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى. مۇسۇلمانلار بۇنىڭدىن قاتتىق خۇشاللاندى. ئاندىن ﴿تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولدى.»[①]

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ مەزكۇر ئايەت كەرىم روزا تۇتۇشنىڭ قەدىمىي ئىبادەت ئىكەنلىكىگە، الله نىڭ ئۇنى بىزدىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگىمۇ پەرز قىلغانلىقىغا ئىشارەت قىلىدۇ. لېكىن ئەھلى كىتاب بۇ پەرزنى ئۆزگەرتىۋەتتى ۋە ئورنىدىن ئالماشتۇرىۋەتتى. قاتتىق ئىسسىقتا ياكى قاتتىق سوغۇقتا روزا تۇتۇش ۋاقتى كېلىپ قالاتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇ ۋاقىتنى ئەتىياز ۋاقتىغا ئۆزگەرتىۋەتتى ۋە بۇنىڭ كەففارىتى ئۈچۈن روزىنىڭ كۈن سانىنى ئاشۇرۇپ 50 كۈن قىلىۋەتتى.

ئىمام تەبەرى بۇ ھەقتە سۇددىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خرىستىئانلارغا رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇش پەرز قىلىنغان ئىدى. شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ئۇخلىغاندىن كېيىن يېمەسلىكى، ئىچمەسلىكى ۋە رامىزان ئېيىدا ئاياللار بىلەن يېقىنچىلىق قىلماسلىقى پەرز قىلىندى. رامىزان ئېيىدا روزا تۇتۇش خرىستىئانلارغا ئېغىر كەلدى. چۈنكى، رامىزان ئۇلارغا قىشتىمۇ، يازدىمۇ ئايلىنىپ كېلەتتى.

ئۇلار بۇ ئەھۋالنى كۆرگەندىن كېيىن روزىنى قىش بىلەن يازنىڭ ئارىلىقىدىن ئىبارەت ئەتىياز پەسلىدە تۇتۇشنى بەلگىلىدى ۋە: بۇ قىلمىشىمىزنىڭ كەففارىتى ئۈچۈن 20 كۈن ئارتۇق روزا تۇتايلى دەپ، روزا تۇتۇشنى 50 كۈن قىلىپ بەلگىلىدى.»[②]

[①] بۇخارى رىۋايەت قىلغان. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 164 ـ بەتكە ۋە ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 294 ـ بەتكە قاراڭ.

[②] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 129 ـ بەت. ئىمام سۇيۇتىنىڭ «ئەددۇررۇل مەنسۇر» ناملىق كىتابى، 1 ـ جىلد، 176 ـ بەت.

www.munber.org

2 ـ اللّٰه تائالانىڭ: ﴿باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە ئىبنۇلئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆزدە ناھايىتى ئىنچىكە پاساھەت ئىپادىلەنگەن. چۈنكى، ئۇنىڭدىكى شەرتلىك جۈملە ۋە ئىنقلانغۇچى قىسقارتىۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئۇنىڭ مەنىسى ناھايىتى ئوچۇق ئىپادىلەنگەن.»[1]

3 ـ اللّٰه تائالا: ﴿(گۇناھلاردىن) ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن﴾ دەپ، روزىنىڭ تەقۋادارلىقنى مىراس قالدۇرىدىغانلىقنى بايان قىلغان ۋە روزا تۇتۇشنى پەرز قىلغانلىقىغا روزا تۇتۇشنىڭ چوڭ پايدىلىرىنى ۋە يۈكسەك ھېكمىتىنى بايان قىلىش بىلەن سەۋەب كۆرسەتكەن. بۇ پايدا ۋە ھېكمەت شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، روزا تۇتقۇچى اللّٰه يېيىشكە رۇخسەت قىلغان تەبىئىي لەززەتلىك نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلماسلىق ئارقىلىق ئۆزىنى اللّٰه بۇيرۇغان ئىشلارنى بەجا كەلتۈرىدىغان ۋە اللّٰه دىن ساۋاب ئۈمىد قىلىدىغان تەقۋادار كىشى قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدا كۆڭۈل تارتىدىغان، بىراق ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن يىراق تۇرىدىغان تەقۋادارلىق ئىرادىسى يېتىلىدۇ.

روزا تۇتۇش ئىنساننىڭ يېمەك ـ ئىچمەككە ۋە جىنسىي ھەۋىسىنى قاندۇرۇشقا بولغان ئىشتىياقىنى باسىدۇ. چۈنكى، ئىنسانلار مۇشۇ ئىككى نەرسە ئۈچۈنلا تىرىشىدۇ. بۇ ھەقتە مۇنداق بىر ماقال بار: كىشى قورسىقى ۋە جىنسىي يولىدىن ئىبارەت ئىككى كامانى تولدۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىدۇ.»[2]

4 ـ قەففال (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه نىڭ بۇ پەرزدىكى پەزلى ۋە مەرھەمىتىنىڭ كاتتىلىقىغا قاراڭ! اللّٰه بۇنىڭغا تۆۋەندىكىدەك ئىشارەت قىلىدۇ:

بىرىنچى، بۇ ئۈممەتكىمۇ روزا تۇتۇشنىڭ پەرز بولۇشى ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرنى ئۈلگە قىلغانلىق بولىدۇ.

ئىككىنچى، روزا تۇتۇش تەقۋادارلىققا ئېرىشىشكە سەۋەب بولىدۇ. ئەگەر روزا پەرز بولمىغان بولسا ئىدى، كىشىلەر بۇ شەرەپلىك مەقسەتكە يېتىشتىن مەھرۇم قالغان بولاتتى.

ئۈچىنچى، روزا ساناقلىق كۈنلەردە تۇتۇلىدۇ. ئەگەر ھەممە ۋاقىتتا روزا تۇتۇش پەرز قىلىنغان بولسا، كىشىلەرگە ناھايىتى ئېغىر جاپا ـ مۇشەققەت بولاتتى.

تۆتىنچى، روزا تۇتۇش ئۈچۈن ئايلار ئىچىدىن قۇرئان كەرىم نازىل بولۇشقا باشلىغان رامىزان ئېيى تاللاندى. چۈنكى، ئۇ ئەڭ پەزىلەتلىك ئايدۇر.

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 77 ـ بەت. ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 153 ـ بەت.
[2] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 77 ـ بەتكە قاراڭ، ئۇ بۇ ھەقتە ئاجايىپ نەپىس ۋە پايدىلىق نەرسىلەرنى بايان قىلغان.

بەشىنچى، روزا تۇتقاندا دۇچ كېلىدىغان مۇشەققەتكە ئەھمىيەت بېرىلىپ، سەپەر ئۈستىدە بولغانلىقتىن ۋە كېسەل سەۋەبىدىن روزا تۇتسا جاپا تارتىپ قالىدىغان كىشىلەرنىڭ روزىنى كېچىكتۈرۈپ تۇتۇشىغا رۇخسەت قىلىندى.»[1]

الله تائالا روزا تۇتۇشنى پەرز قىلىش بىلەن بىرگە بەندىلىرىگە رەھمەت قىلىپ، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان نۇقتىلارغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدى. الله بىزگە ساناپ تۈگەتكۈسىز نازۇنېمەتلەرنى بەرگەنلىكى ئۈچۈن جىمى ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر.

5 ـ الله تائالا: ﴿روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دەپ، ياشىنىپ قالغان ئەر ۋە ياشىنىپ قالغان ئايال روزا تۇتقاندا قېرىلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن ئاران تۇتىدىغان ئەھۋال بولسا، كۈنلۈكى ئۈچۈن بىر مىسكىنگە تويغۇدەك تاماق بېرىش بەدىلىگە روزا تۇتمىسىمۇ بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەن. ئەرەبلەر قاتتىق مۇشەققەت بىلەن ئاران قىلالايدىغان ئىشنى مۇشۇ سۆز ئىپادىسى بىلەن ئىپادىلەيدۇ. الله تائالا يەنە مۇشۇ مەنىدە مۆمىنلەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى قۇرئاندا زىكىر قىلىدۇ: ﴿كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن﴾[2] يەنى ئورۇندىشىمىز تەس بولغان ئىشنى بىزگە يۈكلىمىگىن[3].

6 ـ الله تائالا: ﴿سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن﴾ دېگەن. بۇ ئايەتتىن ئاينى كۆرۈش ئەمەس، ۋاقتىنىڭ كىرىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. چۈنكى، ئاينى بىر ياكى ئىككى ئادەم كۆرسە، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا روزا تۇتۇش پەرز بولىدۇ. دېمەك، بۇ ئايەت: سىلەردىن كىمكى سەپەر ئۈستىدە بولماي ۋە كېسەل بولۇپ قالماي رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا، روزا تۇتسۇن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ[4].

7 ـ الله تائالا: ﴿الله سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ﴾ دېگەن. بۇ ئايەت ئۆز ئىچىگە ئالغان مەنىنى ئاجايىپ گۈزەل ئۇسلۇبتا ئىپادىلىگەن بولۇپ، الله تائالا شەرىئەت بەلگىلەش بىلەن ئىنسانلارنى ھەرگىز چارچىتىشنى خالىمايدۇ، ئۇ ئۇلارغا پەقەت ئاسانلىق، ياخشىلىق ۋە پايدا ـ مەنپەئەتنى خالايدۇ.

8 ـ ئەللامە زەمەخشەرى مۇنداق دەيدۇ: «الله تائالانىڭ: ﴿(ئاغرىقلار ئوچۇق يۇرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى، سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا الله نى ئۇلۇغلىشىڭلارنى، (ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى خالايدۇ﴾ دېگەن سۆزىنىڭ باش تەرىپى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولغان كىشىنى رامىزان روزىسىنى تۇتۇشقا بۇيرۇش، كېسەل ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىلەرنىڭ روزا تۇتماسلىقىغا رۇخسەت قىلىش، ئۇلارنى روزا تۇتمىغان كۈنلەرنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 80 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] سۈرە بەقەرە 286 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] راغىب ئەسفەھانىنىڭ «ئەلمۇفرەدات فىي غەرىيبىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 312 ـ بەت.
[4] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 154 ـ بەت.

www.munber.org

ئەھمىيەت بېرىشكە بۇيرۇش قاتارلىق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇپ، اللہ تائالانىڭ: ﴿(ئاغزىڭلار ئوچۇق يۇرگەن كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىش بىلەن رامىزان روزىسىنىڭ) سانىنى تولدۇرۇشۇڭلارنى﴾ دېگەن سۆزى رامىزان روزىسىنىڭ سانىغا ئەھمىيەت بېرىشكە بۇيرۇغانلىقنىڭ سەۋەبىنى، ﴿سىلەرنى ھىدايەت قىلغانلىقىغا اللہ نى ئۇلۇغلىشىڭلارنى﴾ دېگەن سۆزى رامىزان روزىسىنىڭ قازاسىنى قانداق تۇتۇشنى ۋە روزا تۇتمىغان كۈنلەرنى قانداق تۇگىتىشنى بىلدۇرگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى، ﴿(ئۇنىڭ ئىنئاملىرىغا) شۈكۈر قىلىشىڭلارنى﴾ دېگەن سۆزى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدىكى كۈنلەردە روزا تۇتماسلىققا رۇخسەت قىلغانلىقنىڭ ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى بايان قىلىدۇ.

بۇ، ئەرەب تىلىنىڭ بالاغەت قىسمىدىكى ئاجايىپ گۈزەل ئىپادىلەش ئۇسلۇبى بولۇپ، بۇ خىل ئۇسلۇبنى بالاغەت ئىلمىنى پىششىق بىلىدىغان ئۆلىمالاردىن باشقا ھېچكىم ھېس قىلالمايدۇ.»[1]

9 ـ ئۇلۇغ ئىگىمىز اللہ تائالا بىزگە ئايالىلار بىلەن ئالاقىدار ئىشلاردا ئەدەپ ـ ئەخلاق ئۆگىتىپ ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا ئۆتكۈزۈلىدىغان جىنسىي مۇناسىۋەتنى ئاجايىپ يۇكسەك ۋە نەپىس تەبىر بىلەن مۇنداق ئىپادىلىگەن: ﴿ئۇلار سىلەر ئۈچۈن كىيىمدۇر (يەنى ئۇلار سىلەرگە ئارىلىشىپ ياشايدۇ ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىدۇ)، سىلەرمۇ ئۇلار ئۈچۈن كىيىمسىلەر (يەنى سىلەرمۇ ئۇلارغا ئارىلىشىپ ياشايسىلەر ۋە كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك يېپىشىسىلەر)﴾. بۇ ئايەتنىڭ تەبىرىدە بالاغەتتىكى «ئىستىئارە» (يەنى ئوخشىتىش يولى بىلەن كۆچمە مەنىدە ئىشلىش) ئۇسلۇبى ئىشلىتىلگەن بولۇپ، كىيىم بەدەنگە يېپىشقاندەك، ئۇلارنىڭمۇ ئۆزئارا بىر ـ بىرىگە يېپىشىپ ياشايدىغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «ئەر بىلەن خوتۇننىڭ بىر ـ بىرى بىلەن قۇچاقلىششى، ھەر بىرى ئۆزىنىڭ بەدىنىنى جۈپتىنىڭ بەدىنىگە يېقىن چاپلاپ، ئۆز جۈپتىنىڭ ئۈچىسىغا كىيىدىغان كىيىمگە ئوخشاش بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ھەر بىرى كىيىم دەپ ئاتالغان.»[2]

10 ـ اللہ تائالانىڭ: ﴿تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر﴾ دېگەن سۆزى ھەققىدە شەرىف رىزا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتتە «ئىستىئارە» ئىشلىتىلگەن بولۇپ، ئاق يىپتىن تاڭنىڭ يورۇشى، قارا يىپتىن كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. اللہ تائالا تاڭنىڭ يورۇشى بىلەن كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى ئاق يىپ بىلەن قارا يىپقا ئوخشاتقان. چۈنكى، تاڭ دەسلەپتە يورۇشقا باشلىغاندا غۇۋۇا ئاقىرىشقا، كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بولسا ئۆز كۈچىنى يوقىتىشقا باشلايدۇ. ھەر ئىككىلىسى

---

[1] ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 172 ـ بەت.

[2] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 611 ـ بەت. شەرىف رىزانىڭ «تەلخىيسۇل بەيان فىي مەجازاتىل قۇرئان» ناملىق كىتاۋى، 12 ـ بەت.

ئۆزىنىڭ كۈچىنى كۆرسىتىشكە ئاجىزلىق قىلىدۇ. چۈنكى، تاڭنىڭ ئاقىرىشى ئاستا ـ ئاستا كېڭىيىپ، كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى ئاستا ـ ئاستا يوقىلىدۇ.»[①]

ئەدىي ئىبنى هاتەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بۇ ئايەت نازىل بولغاندا مەن بىرى ئاق، يەنە بىرى قارا ئىككى تال يىپنى ئېلىپ ياستۇقۇمنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويدۇم. كېچىسى تۇرۇپ يىپقا قاراپ باقتىم. مەن ئاق يىپنى قارا يىپتىن ئايرىيالمىدىم. ئەتىسى ئەتىگەندە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەرسەم، ئۇ كۈلۈپ كەتتى ۋە: «سەن شۇنىمۇ چۈشىنەلمەپسەن، ئۇ دېگەن تاڭنىڭ يورۇشى ۋە كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن ئىبارەتتۇر» دېدى[②].»

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

مۇسۇلمانلارغا رامىزاننىڭ روزىسى پەرز بولۇشتىن ئىلگىرى روزا تۇتۇش پەرز قىلىنغانمۇ؟

الله تائالانىڭ: ﴿(بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر﴾ دېگەن سۆزىنىڭ زاھىرى مەنىسى مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان روزىنىڭ پەقەت رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. كۆپساندىكى تەپسىرشۇناسلار مۇشۇ قاراشتا. ئىبنى ئابباس ۋە ھەسەننىڭمۇ مۇشۇ قاراشتا ئىكەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. ئىبنى جەرىر تەبەرىمۇ بۇ قاراشنى كۈچلەندۈرگەن.

قەتادە ۋە ئەتانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مۇسۇلمانلارغا دەسلەپ ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش پەرز قىلىندى. كېيىن ئۇلارغا رامىزاننىڭ روزىسى پەرز قىلىندى.» ئۇلار الله تائالانىڭ: ﴿روزىنى (قېرىلىق ياكى ئاجىزلىق تۈپەيلىدىن مۇشەققەت بىلەن) ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ: بۇ ئايەت مەزكۇر ساناقلىق كۈنلەرنىڭ روزىسىنىڭ ئىختىيارىلاشتۇرۇپ پەرز قىلىنغانلىقىنى، رامىزان روزىسىنىڭ مۇئەييەنلەشتۈرۈپ پەرز قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇنىڭدىن مەزكۇر ساناقلىق كۈنلەرنىڭ روزىسى رامىزان روزىسىنىڭ ئەمەسلىكىنى ئىپادىلەيدۇ، دەيدۇ.

كۆپچىلىك تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: الله تائالانىڭ: ﴿سىلەرگىمۇ روزا تۇتۇش پەرز قىلىندى﴾ دېگەن سۆزى بۇ روزىنىڭ بىر كۈن ياكى ئىككى كۈن ۋە ياكى

[①] شەرىف رىزانىڭ «تەلخىيسۇل بەيان فىي مەجازاتىل قۇرئان» ناملىق كىتاۋى، 13 ـ بەت.

[②] ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەھمەد رىۋايەت قىلغان. ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 175 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 120 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 192 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 172 ـ بەت.

www.munber.org

ئۇنىڭدىن كۆپ بولۇش ئېھتىمالىنى بىلدۈرىدۇ. اللّٰه تائالا بۇنى كېيىنكى ئايەتتىكى: ﴿(بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر﴾ دېگەن سۆزى بىلەن بىرئاز ئوچۇقلاشتۇردى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىمۇ روزىنىڭ بىر ھەپتە ياكى بىر ئاي بولۇش ئېھتىمالىنى بىلدۈرىدۇ. شۇڭا اللّٰه تائالا بۇنى ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئايەتتىكى ﴿رامىزان ئېيىدا﴾ دېگەن سۆزى بىلەن تېخىمۇ ئوچۇقلاشتۇردى. مانا بۇ مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان روزىنىڭ رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى ئىكەنلىكىنى ناھايىتى روشەن كۆرسىتىپ بېرىدىغان پاكىتتۇر.

ئىبنى جەرىر تەبەرى مۇنداق دەيدۇ: «مەن اللّٰه تائالانىڭ: ﴿(بۇ پەرز قىلىنغان روزا) ساناقلىق كۈنلەردۇر﴾ دېگەن سۆزى رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى كۆرسىتىدۇ، دېگەنلەرنىڭ قارىشىنى توغرا دەپ قارايمەن. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈندۇركى، مۇسۇلمانلارغا رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىدىن باشقا روزا پەرز قىلىنغان ئىدى، ئاندىن بۇ روزا رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى پەرز قىلىنىش بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى دەپ دەلىل بولغۇدەك بىرەر ھەدىس رىۋايەت قىلىنمىغان. چۈنكى، اللّٰه تائالا: ﴿رامىزان ئېيىدا قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىدى﴾ دېگەن سۆزى بىلەن بىزگە پەرز قىلغان ساناقلىق كۈنلەرنىڭ روزىسىنى روشەنلەشتۈرۈپ، مەزكۇر ئايەتتە پەرز قىلغان روزىنىڭ باشقا روزا ئەمەس، دەل رامىزان ئېيىنىڭ روزىسى ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. شۇڭا مەزكۇر ئايەتكە: ئى مۆمىنلەر! گۇناھلاردىن ساقلىنىشىڭلار ئۈچۈن، سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈممەتلەرگە روزا پەرز قىلىنغاندەك، سىلەرگىمۇ ساناقلىق كۈنلەردە روزا تۇتۇش پەرز قىلىندى. بۇ پەرز قىلىنغان روزا رامىزان ئېيىدىن ئىبارەتتۇر دەپ مەنە بېرىشكە بولىدۇ.»[①]

ئىككىنچى ھۆكۈم

قانچىلىك ئېغىرلىقتىكى كېسەلگە ۋە قانچىلىك ئۇزۇنلۇقتا سەپەر قىلغۇچىغا روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ؟

اللّٰه تائالا بەندىلىرىگە مەرھەمەت قىلىپ ۋە ئۇلارغا ئاسانلىق يارىتىپ بىرىپ كېسەل ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىلەر ئۈچۈن روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلغان. فىقھشۇناس ئالىملار قانچىلىك ئېغىرلىقتىكى كېسەلگە ۋە قانچىلىك ئۇزۇنلۇقتا سەپەر قىلغۇچىغا روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ، دېگەن مەسىلىدە مۇنداق بىرقانچە قاراشقا كەلگەن:

بىرىنچى، زاھىرى مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەيدۇ: «كېسەل ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىلەرنىڭ روزا تۇتماسلىقى شەرتسىز رۇخسەت قىلىنىدۇ. ھەتتا سەپەر قىسقا، كېسەل بارماق ۋە چىشنىڭ ئاغرىقىغا ئوخشاش يېنىك بولسىمۇ روزا تۇتمىسا بولىۋېرىدۇ.» بۇ قاراش ئەتا ۋە ئىبنى سىرىيندىن رىۋايەت قىلىنغان.[②]

[①] ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 112 ـ بەت.
[②] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 81 ـ بەتتىن نەقىل قىلىندى.

ئىككىنچى، بەزى ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «بۇ رۇخسەت ئەگەر روزا تۇتسا جاپا ـ مۇشەققەتتە قالىدىغان كىشىلەرگە، شۇنداقلا سەپەر ئۈستىدە روزا تۇتسا ئېغىر كېلىپ قالىدىغان مۇساپىرغا قارىتىلىدۇ.» بۇ قاراش ئەسەمنىڭ قارىشىدۇر.

ئۈچىنچى، كۆپچىلىك فىقھشۇناسلار مۇنداق قارايدۇ: «روزا تۇتسا سالامەتلىكىگە زىيان يېتىدىغان ياكى كېسىلى ئېغىرلىشىپ كېتىدىغان ۋە ياكى كېسىلىنىڭ ساقىيىشى كېچىكىپ كېتىدىغان دەرىجىدە ئېغىر كېسەلگە، سەپەر ئۇزۇن بولۇپ روزا تۇتسا مۇشەققەتكە قېلىش ئېھتىمالى كۈچلۈك بولغان مۇساپىرغا روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ.» بۇ تۆت ئىمامنىڭ قارىشىدۇر.

زاھىرى مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىلى

زاھىرى مەزھەبىدىكىلەر ﴿سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ﴾ دېگەن ئايەتنىڭ ئاممىباب مەنىسىنى دەلىل قىلىپ: ئايەتنىڭ لەۋزىدە ئېغىر كېسەل ۋە ئۇزۇن سەپەر شەرت قىلىنمىغان. شۇڭا قانداقلا كېسەل بولسۇن ۋە قانداقلا سەپەر بولسۇن روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ دەپ قارايدۇ. رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئۇلار رامىزاندا ئىبنى سىيرىيننىڭ قېشىغا كىرسە، ئۇ تاماق يەپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ روزا تۇتمىغانلىقىغا بارمىقىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەۋەب كۆرسەتكەن.

داۋۇد زاھىرى مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتماسلىق ھەرقانداق سەپەردە رۇخسەت قىلىنغان. ئەگەر سەپەر بىر پەرسەخ (6.24 كىلومېتىرغا تەڭ) مۇساپە بولسىمۇ، سەپەر قىلغۇچىغا ”مۇساپىر“ دېگەن نام بېرىلىدۇ. بۇنى قۇرئان ئايەتلىرى ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ.»

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ دەلىلى

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلار الله تائالانىڭ روزا تۇتۇش بايان قىلىنغان ئايەتتە: ﴿الله سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ﴾ دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ: روزا تۇتسا جاپا تارتىپ قالمايدىغان يېنىك كېسەلگە روزا تۇتماسلىق دۇرۇس ئەمەس. بۇ ئايەت كېسەلگە يېتىدىغان مۇشەققەت ۋە زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا روزا تۇتماسلىقنىڭ رۇخسەت قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر كېسەل يېنىك، سەپەر يېقىن بولسا، بۇ ۋاقىتتا روزا تۇتقۇچىدىن مۇشەققەت كۆتۈرۈۋېتىلىدۇ، دېيىش توغرا بولمايدۇ. بارماق ۋە چىشنىڭ ئاغرىقى قانداقمۇ مۇشەققەت بولسۇن؟ دەپ قارايدۇ.

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشى كۈچلۈك بولۇپ، ئەقىل ئۇنى توغرا دەپ قوبۇل قىلىدۇ. كېسەلگە روزا تۇتماسلىقنىڭ رۇخسەت قىلىنىشىدىكى ھېكمەت الله نىڭ ئاسانلىقنى خالىغانلىقىدۇر. پەقەت مۇشەققەت مەۋجۇت بولغاندىلا ئاندىن ئاسانلىق خالىنىدۇ. بارماق

www.munber.org

ياكى باشنىڭ يېنىك ئاغرىشىدا مۇشەققەت مەۋجۇت بولمايدۇ. قىلىنىپ قالمايدىغان يېنىك كېسەل روزا تۇتسا، قانداقمۇ مۇشەققەتكە يولۇقسۇن؟

ئۇنىڭ ئۇستىگە كېسەللەر ئىچىدە روزا تۇتسا، ساقىيىپ قالىدىغانلىرى بار. مۇشۇنداق كېسەللەرگە گېرىپتار بولغانلارغا قانداقمۇ روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنسۇن؟ اللّٰه تائالا بىزنى ئىبادەت قىلىشقا پەقەت كۈچلۈك ئېھتىماللارغا يارىشا تەكلىپ قىلىدۇ. شۇڭا كېسەلنىڭ كېسىلىنىڭ ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ ياكى ئېغىرلىشىپ كېتىشى روزا تۇتماسلىق ئۈچۈن يېتەرلىك سەۋەبتۇر. ئەمما ئۇنى شەرتسىز قىلىۋېتىش ياكى زىيادە تارلىتىۋېتىش ئىبادەت قىلىشقا تەكلىپ قىلىنغۇچىلار ئۈچۈن ئاسانلىقنى خالاش ئىشىغا زىت كېلىدىغان بىر مەسىلىدۇر.

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «كېسەلگە ئىككى ھالەت بار. بىرىدە روزا تۇتسا ھەرگىز بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. مۇنداق ھالەتتە ئۇنىڭ روزا تۇتماسلىقى ۋاجىپتۇر. ئىككىنچى ھالەتتە روزا تۇتالايدۇ، بىراق مۇشەققەت تارتىپ قالىدۇ ۋە كېسىلى ئېغىرلىشىپ كېتىدۇ. مۇنداق ھالەتتە ئۇنىڭ روزا تۇتماسلىقى مۇستەھەبتۇر. بۇ ھالەتتە پەقەت جاھىل كىشىلا روزا تۇتىدۇ.»

كۆپچىلىك ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر روزا تۇتقاندا كېسەلى بىئارام قىلسا ۋە ئەزىيەت چەكتۈرسە، ياكى كېسىلىنىڭ يامانلىشىپ ۋە ئېغىرلىشىپ كېتىشىدىن قورقسا، ئۇنىڭ روزا تۇتماسلىقى دۇرۇس بولىدۇ.»

قانچىلىك ئېغىرلىقتىكى كېسەلگە روزا تۇتماسلىقنىڭ رۇخسەت قىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ئىمام مالىكتىن ئىككى خىل رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، بىرىدە ئۇ: «روزا تۇتسا ھاياتىغا خەۋپ يېتىدىغان ئەھۋال بولسا روزا تۇتمايدۇ» دېگەن. يەنە بىرىدە: «روزا تۇتسا كېسىلى ئېغىرلىشىپ ۋە يامانلىشىپ كېتىدىغان ھەم قاتتىق مۇشەققەت تارتىۋالىدىغان ئەھۋال بولسا روزا تۇتمايدۇ» دېگەن. ئۇنىڭ ئىككىنچى خىل قارىشى توغرىدۇر ۋە ئايەتنىڭ ھۆكمىمۇ شۇنى تەقەززا قىلىدۇ.[1]

ئۈچىنچى ھۆكۈم

قانچىلىك ئۇزۇنلۇقتا سەپەر قىلغۇچىغا روزا تۇتماسلىق رۇخسەت قىلىنىدۇ؟

فىقھشۇناسلار سەپەرنىڭ چوقۇم ئۇزۇن بولۇشىغا بىرلىككە كەلگەندىن كېيىن قانچىلىك ئۇزۇنلۇقتا سەپەر قىلغۇچىغا روزا تۇتماسلىقنىڭ رۇخسەت قىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە تۆۋەندىكى قاراشلارغا بۆلۈنگەن:

بىرىنچى، ئىمام ئەۋزائىي مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتماسلىققا رۇخسەت قىلىنىدىغان سەپەرنىڭ مۇساپىسى بىر كۈنلۈك ئۇزۇنلۇقتۇر.»

[1] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 204 ـ بەت. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 256 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 80 ـ بەت.

ئىككىنچى، ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ ئىككى كىچە ـ كۈندۈزلۈك مۇساپىدۇر. تەخمىنەن 16 پەرسەخ (100 كىلو مېتىر) كېلىدۇ.»

ئۈچىنچى، ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە سەۋرى مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزلۈك مۇساپىدۇر. تەخمىنەن 24 پەرسەخ (150 كىلو مېتىر) كېلىدۇ.»

ئىمام ئەۋزائىينىڭ دەلىلى

بىر كۈنلۈك مۇساپىدىن ئاز سەپەر قىسقا بولۇپ قالىدۇ ۋە مۇقىم كىشىگە (يەنى سەپەر قىلمىغان كىشىگە) ئوخشاپ قالىدۇ. سەپەر قىلغۇچى شۇ كۈنى ئۆيىگە قايتىپ كېلەلمەيدىغان ئەھۋالدا بولۇش كېرەك. شۇڭا مۇساپىرنىڭ روزا تۇتماسلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كۈنلۈك مۇساپە بولۇشى كېرەك.

ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەدنىڭ دەلىللىرى

بىرىنچى، شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن سەپەردە ناماز قەسىر قىلىپ ئوقۇلىدىغان سەپەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئەمەلىيەتتە بىر كۈنلۈك جاپاغا چىداش ئاسان بولىدۇ. ئەگەر بۇ جاپا ئىككىنچى كۈنىمۇ تەكرارلانسا، ئۇنىڭغا چىداش قىيىنلىشىدۇ. شۇڭا مۇشۇ ئەھۋالدا روزا تۇتماسلىق ھەققىدىكى رۇخسەتنى تۇتۇش تامامەن مۇناسىپتۇر.

ئىككىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: «ئى مەككە ئەھلى! مەككىدىن ئەسفان دېگەن يەرگىچە تۆت بۇرد كېلىدىغان مۇساپىدىن ئاز سەپەر بولسا، نامازنى قەسىر قىلماڭلار.»[①]

ئەرەب تىلشۇناسلىرى مۇنداق دەيدۇ: «ھەر بىر بۇرد تۆت پەرسەخ كېلىدۇ. شۇنداق بولغاندا تۆت بۇرد 16 پەرسەخ كېلىدۇ.»

ئۈچىنچى، ئەتادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ ئىبنى ئابباستىن: «ئەرەفاتقا بارساڭ، نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇمسەن؟» دېگەن. ئىبنى ئابباس: «ياق» دېگەن. ئەتا: «مەررىزەھرانغا بارساڭچۇ؟» دېگەن. ئۇ: «ياق، لېكىن جىددىگە، ئەسفانغا ۋە تائىفقا بارسام قەسىر قىلىپ ئوقۇيمەن» دېگەن[②].

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «سەھىھ بۇخارىدا ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر بىلەن ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس تۆت بۇرد يىراقلىققا سەپەر قىلسا، نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇيتتى، روزا تۇتمايتتى. تۆت بۇرد 16 پەرسەخ كېلىدۇ، دەپ رىۋايەت قىلىنغان.»[③]

ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ مەزھىبىدىمۇ مۇشۇ قاراش كۈچلۈك بولۇپ، ئۇنىڭ: «روزا تۇتماسلىق ئۈچۈن ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كېچە ـ كۈندۈز

---

① ئىمام شافىئى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلغان. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 82 ـ بەت.

② ئىمام شافىئى ئەتادىن رىۋايەت قىلغان. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 82 ـ بەت.

③ ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 258 ـ بەت.

www.munber.org

ئۈزاقلىقتىكى سەپەر بولۇشى لازىم» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. ئۇ بۇنىڭغا: «الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرگەن ئايال كىشىنىڭ بىر كېچە ـ كۈندۈز ئۈزاقلىقتا مەھرەمسىز سەپەر قىلىشى ھالال ئەمەس»[1] دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلغان[2].

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ۋە سەۋرىنىڭ دەلىللىرى

بىرىنچى، ئىمام ئەبۇ ھەنىفە الله تائالانىڭ: ﴿سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن﴾ دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دېگەن: بۇ ئايەت روزا تۇتۇشنى ۋاجىپ قىلىدۇ. لېكىن بىز ئۆلىمالارنىڭ ئىجماسىغا (يەنى بىرلىككە) ئاساسەن ئۈچ كۈنلۈك سەپەردە روزا تۇتماسلىق ھۆكمىنى بېكىتتۇق. ئەمما ئۇنىڭدىن ئاز سەپەردە ئۆلىمالار ھەرخىل كۆز قاراشتا بولۇپ، ئېھتىيات يۈزىسىدىن روزا تۇتۇش ۋاجىپ بولىدۇ.

ئىككىنچى، ئۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سەپەرگە چىقمىغان كىشى بىر كېچە ـ كۈندۈزگىچە، مۇساپىر ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزگىچە مەسھى قىلىدۇ»[3] دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزگىچە مەسھى قىلىشنىڭ سەۋەبىنى سەپەر قىلىپ بەلگىلىگەن. رۇخسەت پەقەت بەلگىلەنگەن ھۆكۈمدىن مەلۇم بولىدۇ. شۇڭا ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزلۈك سەپەرنى شەرئىي سەپەر دەپ ئېتىبارغا ئېلىش لازىم.

ئۈچىنچى، ئۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئايال كىشىنىڭ ئۈچ كۈنلۈكتىن ئارتۇق سەپەرگە مەھرەمسىز سەپەر قىلىشىغا بولمايدۇ»[4] دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ مۇنداق دېگەن: بۇ ھەدىستىن شەرىئەت ھۆكمى بۇ ئۈچ كۈنگە مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكى، ئۇنىڭدىن باشقىسىغا مۇناسىۋەتلىك ئەمەسلىكى ئايدىڭلىشىدۇ. شۇڭا روزا تۇتماسلىقتا ئۈچ كۈنلۈك سەپەرنى مۆلچەرلەپ بېكىتىش كېرەك.

ئىبنۇل ئەرەبى «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىستە: «الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرگەن ئايال كىشىنىڭ بىر كېچە ـ كۈندۈز ئۈزاقلىقتا مەھرەمسىز سەپەر قىلىشى ھالال ئەمەس» دېگەنلىكى، يەنە بىر ھەدىستە: «ئۈچ كۈنلۈك سەپەرگە» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. شۇڭا ئەبۇ ھەنىفە: سەپەر ئۈچ كۈندە ئەمەلىيلىشىدۇ، بىرىنچى كۈنى ئائىلىسىدە تەييارلىغان ئوزۇقلۇقنى ئېلىۋالىدۇ، ئۈچىنچى كۈنى ئۆيىگە قايتىپ كېلىدۇ، سەپەر ئەمەلىيلىشىدىغان كۈن ئوتتۇرىدىكى كۈندۇر، دەپ قارايدۇ. شۇڭا بەزىلەر ئېھتىيات يولىنى

---

[1] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 77 ـ بەت.
[3] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 204 ـ بەت.
[4] ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەردىن رىۋايەت قىلغان.

تۇتۇپ، ئۈچ كۈنلۈك سەپەرنى ئېتىبارغا ئالغان، يەنە بەزىلەر رۇخسەت يولىنى تۇتقان ۋە بەزىلەر بىر كۈنلۈك سەپەرنى ئېتىبارغا ئالغان[1].

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: ئىبادەت ئىشلىرىدا ئېھتىيات يولىنى تۇتۇش لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايال كىشىنى ئۈچ كۈنلۈك سەپەرگە مەھرەمسىز چىقىشتىن توسقانلىقى، ھەمدە بىر كۈنلۈك سەپەرگە مەھرەمسىز چىقىشتىن توسقانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. ھەر ئىككىلى رىۋايەت سەھىھ بۇخارىدا رىۋايەت قىلىنغان. شۇڭا ئېھتىيات يولىنى تۇتۇپ، ئۈچ كۈنگە ئەمەل قىلىش لازىم. ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشى كۈچلۈكرەك بولۇشى مۇمكىن. توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر.

تۆتىنچى ھۆكۈم: كېسەلنىڭ ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى قەتئىي ھۆكۈممۇ ياكى رۇخسەتمۇ؟

زاھىرى مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: كېسەلنىڭ ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى، روزا تۇتمىغان كۈنلىرى ئۈچۈن باشقا كۈنلەردە تۇتۇشى ۋاجىپتۇر. ئەگەر ئۇلار شۇ ھالىتىدە روزا تۇتسا، ئۇلارنىڭ تۇتقان روزىسى ئادا بولمايدۇ، چۈنكى، الله تائالا: ﴿سىلەردىن كىمكى كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ (روزا تۇتمىغان بولسا)، تۇتمىغان كۈنلەرنى (يەنى قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن﴾ دەيدۇ. بۇ ئايەت ئۇنداق كىشىلەرنىڭ باشقا كۈنلەردە روزا تۇتۇشىنى كۆرسەتكەن بولۇپ، بۇنىڭ ۋاجىپ ئىكەنلىكىنى تەلەپ قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سەپەر ئۈستىدە روزا تۇتۇش ياخشى ئەمەس» دېگەن. بۇ قاراش بەزى سەلەف ئۆلىمالىرىدىنمۇ رىۋايەت قىلىنغان.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار ۋە فىقھشۇناسلار: كېسەلنىڭ ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى رۇخسەتتۇر، ئەگەر ئۇ خالىسا روزا تۇتىدۇ، خالىسا روزا تۇتمايدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار بۇ قارىشىغا تۆۋەندىكىدەك دەلىل كۆرسىتىدۇ:

1 ـ مەزكۇر ئايەتتە «روزا تۇتمىغان بولسا» دېگەن سۆز تەقدىر قىلىنىدۇ يەنى ئايەتنىڭ مەنىسى: كېسەل ياكى سەپەر ئۈستىدىكى كىشى روزا تۇتمىغان بولسا، ئۇنىڭ قازاسىنى باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن، دېگەنلىك بولىدۇ. الله تائالانىڭ: ﴿بىز ئۇنىڭغا: «ھاساڭ بىلەن تاشنى ئۇرغىن» دېدۇق. تاشتىن 12 بۇلاق ئېتىلىپ چىقتى﴾[2] دېگەن سۆزىدىمۇ «تاشنى ئۇرۇۋىدى» دېگەن سۆز، شۇنداقلا: ﴿سىلەردىن كىمكى كېسەل (يەنى چېچىنى چۈشۈرمىسە زىيان قىلىدىغان كېسەل) ياكى بېشىدا ئىللەت (يەنى باش ئاغرىقى، يىتقا ئوخشاشلار) بولۇپ (بېشىنى چۈشۈرسە)، فىدىيە قىلىش يۈزىسىدىن (ئۈچ كۈن) روزا تۇتسۇن﴾[3] دېگەن سۆزىدىمۇ «بېشىنى چۈشۈرسە» دېگەن سۆز تەقدىر قىلىنىدۇ. مۇنداق

[1] ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 78 ـ بەت.
[2] سۈرە بەقەرە 60 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە بەقەرە 196 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

سۆز تەقدىر قىلىش ئۇسلۇبى قۇرئان كەرىمدە ناھايىتى كۆپتۇر، بۇ ئۇسلۇبنى بىلمىسىز كىشىلەردىن باشقىلار ھەرگىز ئىنكار قىلمايدۇ.

2 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە روزا تۇتقانلىقى رىۋايەت قىلىنغان[①].

3 ـ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «بىز رامىزاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە سەپەر قىلغان ئىدۇق، شۇ ۋاقىتتا روزا تۇتقانلارمۇ، تۇتمىغانلارمۇ ئەيىبلەنمىگەن.»[②]

4 ـ شەك ـ شۈبھىسىزكى، كىسەللىك بىلەن سەپەر شەرئىي جەھەتتىمۇ، ئەقلىي جەھەتتىمۇ ئاسانلىق تەلەپ قىلىدۇ، ئۇ ئىككىسى تەسلىككە سەۋەب بولۇپ قالسا توغرا بولمايدۇ.

زاھىرى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سەپەر ئۈستىدە روزا تۇتۇش ياخشى ئەمەس» دېگەن دەپ دەلىل كەلتۈرۈشكە كەلسەك، بۇ خاس سەۋەب ئۈچۈن ئېيتىلغان سۆزدۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈستىگە سايە تۇتۇلغان، كىشىلەر ئەتراپىغا ئولىشىۋالغان بىر ئادەمنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا نىمە بولغانلىقىنى سورىغاندا، ئۇلار: ئۇ روزا تۇتۇپتىكەن، ئۇسۇزلۇق ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈپ قويۇپتۇ، دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئىبنۇل ئەرەبى «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «بەزى كىشىلەرنىڭ: رامىزاندا سەپەر قىلغان كىشى مەيلى روزا تۇتسۇن ياكى تۇتمىسۇن قازاسىنى قىلىدۇ، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. مۇنداق سۆزنى ئىلمى ئاز كىشىلەردىن باشقىلار قىلمايدۇ. مەزكۇر ئايەتتىكى سۆز رىتمى ۋە پاساھەتنىڭ كۈچى (روزا تۇتمىغان بولسا) دېگەن سۆزنىڭ تەقدىر قىلىنىشىنى تەقەززا قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەر ئۈستىدە روزا تۇتقانلىقى سۆزى بىلەنمۇ، ئەمەلىيىتى بىلەنمۇ ئىسپاتلانغان. بىز بۇ ھەقتە باشقا كىتابلاردا توختالغان ئىدۇق.»[③]

بەشىنچى ھۆكۈم

كېسەلنىڭ ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتماسلىقى ئەۋزەلمۇ؟

كېسەلنىڭ ۋە سەپەر ئۈستىدىكى كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى رۇخسەت دېگۈچى فىقھشۇناس ئالىملار: مۇنداق كىشىلەر روزا تۇتسا ئەۋزەلمۇ ياكى تۇتمىسا ئەۋزەلمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن:

---

① بۇ ھەدىسنى بىر تۈركۈم ساھابىلار رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىبنى ئابباس، ئەبۇ سەئىد خۇدرى، ئەنەس ئىبنى مالىك، جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ، ئەبۇ دەردا ۋە باشقا كاتتا ساھابىلار بار.

② ئىمام مالىك ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

③ ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 78 ـ بەت.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، شافىئىي ۋە مالىك مۇنداق دەپ قارايدۇ: اللہ تائالانىڭ: ﴿روزا تۇتۇش سىلەر ئۈچۈن (ئېغىز ئوچۇق يۈرۈشتىن ۋە فىدىيە بېرىشتىن) ياخشىدۇر﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن، بەرداشلىق بېرەلەيدىغان كىشىنىڭ روزا تۇتۇشى ئەۋزەلدۇر. يەنە اللہ تائالانىڭ: ﴿اللہ سىلەرگە ئاسانلىقنى خالايدۇ، تەسلىكنى خالىمايدۇ﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن، بەرداشلىق بېرەلمەيدىغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى ئەۋزەلدۇر.

ئىمام ئەھمەد (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەپ قارايدۇ: روزا تۇتماسلىق رۇخسەتكە ئەمەل قىلغانلىق ئۈچۈن ئەۋزەلدۇر. اللہ تائالا رۇخسەت قىلغان ئەمەللەرنىڭ ئىجرا قىلىنىشىنى خۇددى پەرز قىلغان ئەمەللەرنىڭ ئىجرا قىلىنىشىنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرىدۇ.

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەپ قارايدۇ: كىشىگە ئۇ ئىككىسىنىڭ قايسىسى ئاسان بولسا، شۇ ئەۋزەلدۇر.

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى كۈچلۈك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قارىشى كۈچلۈكتۇر.

ئالتىنچى ھۆكۈم

قازا روزىنى كۈن ئاتلاتماي تۇتۇش ۋاجىپمۇ؟

ئەلى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە شەئبى قاتارلىقلار: كېسەل ياكى سەپەرگە ئوخشاش ئۆزرە سەۋەبىدىن روزا تۇتالمىغان كىشى ئۇنىڭ قازاسىنى كۈن ئاتلاتماي تۇتىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار: قازا روزىنى تۇتۇش ئەسلى روزىنى ئادا قىلغانغا ئوخشايدۇ، ئەسلى روزىنى ئادا قىلغاندا كۈن ئاتلاتماي تۇتقانغا ئوخشاش قازاسىنى تۇتقاندىمۇ شۇنداق قىلىدۇ، دەپ دەلىل كۆرسىتىدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالار: قازا روزىنى تۇتۇشتا كۈن ئاتلىتىپ تۇتامدۇ ياكى كۈن ئاتلاتماي تۇتامدۇ، قانداق تۇتسا بولۇۋېرىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار اللہ تائالانىڭ: ﴿تۇتمىغان كۈنلەرنى (يەنى قازاسىنى) باشقا كۈنلەردە تۇتسۇن﴾ دېگەن سۆزىنى دەلىل قىلىپ: بۇ ئايەت روزا تۇتمىغان كۈن قانچە بولسا، ئۇنىڭ قازاسى ئۈچۈن باشقا كۈنلەردە شۇنچە كۈن روزا تۇتۇشنى كۆرسىتىدۇ، ئايەتتە قازا روزىنى ئۈزۈلدۈرمەي تۇتۇشنى كۆرسىتىدىغان دەلىل يوق، شۇڭا قازا روزىنى قايسى كۈندە تۇتسا بولۇۋېرىدۇ، دەيدۇ.

ئۇلار يەنە ئەبۇ ئۇبەيدە ئىبنى جەرراھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللہ سىلەرگە روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشنى

www.munber.org

تەسلەشتۈرۈشنى خالاپ ئۈزرىلىك كۈنلەردە روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلغان ئەمەس. شۇڭا خالىساڭ ئۈزۈلدۈرمەي تۇتقىن، خالىساڭ كۈن ئاتلىتىپ تۇتقىن.»[①]

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىلى ناھايىتى روشەن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قارىشى كۈچلۈكتۇر.

يەتتىنچى ھۆكۈم

اللہ تائالانىڭ: ﴿روزىنى ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن سۆزىدىن نېمە كۆزدە تۇتۇلىدۇ؟

بەزى ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: روزا تۇتۇش دەسلەپتە ئىختىيارلىق ئاساسىدا يولغا قويۇلغان. خالىغانلار روزا تۇتاتتى، خالىغانلار روزا تۇتماي، كۈنلۈكى ئۈچۈن بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرەتتى. ئاندىن بۇ ھۆكۈم اللہ تائالانىڭ: ﴿سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن﴾ دېگەن سۆزى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.

بۇ كۆپ ساندىكى ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدۇر. ئۇلار ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان مۇنۇ ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ: سەلىمە ئىبنى ئەكۋەئ مۇنداق دەيدۇ: ﴿روزىنى ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولغاندا بىزدىن خالىغانلار روزا تۇتاتتى، خالىغانلار روزا تۇتماي فىدىيە بېرەتتى. كېيىن ﴿سىلەردىن كىمكى رامىزان ئېيىدا ھازىر بولسا رامىزان روزىسىنى تۇتسۇن﴾ دېگەن ئايەت نازىل بولۇپ، ئۇ ئايەتنىڭ ھۆكمىنى ئەمەلدىن قالدۇردى. بۇ قاراش ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد، مۇئاز، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە باشقىلاردىن رىۋايەت قىلىنغان[②].

قالغان ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئۇ ئايەت مەنسۇخ ئەمەس، ئۇ قېرى ئادەملەر، ئاجىز ئاياللار ۋە روزا تۇتسا قىيىنلىنىپ قالىدىغان كىشىلەر ھەققىدە نازىل بولغان. بۇ قاراش ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلىنغان.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: قېرى ئادەملەرنىڭ روزا تۇتماسلىقى ۋە كۈنلۈكى ئۈچۈن بىر مىسكىنگە تويغۇدەك تاماق بېرىشى رۇخسەت قىلىندى. ئۇلار قازاسىنى قىلمايدۇ[③].

ئىمام بۇخارى ئەتادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ﴿روزىنى ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك

---

① ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 85 ـ بەت.

② ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 86 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «رووھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 58 ـ بەت. ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىير فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 186 ـ بەت.

③ ئىمام دارۇقۇتنى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان.

تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ: بۇ ئايەت مەنسۇخ ئەمەس، بۇ ئايەت قېرى ئەر ـ ئاياللار ھەققىدە نازىل بولغان بولۇپ، ئۇلار روزا تۇتۇشقا قادىر بولالمايدۇ، شۇڭا ئۇلار كۈنلۈكى ئۇچۈن بىر مىسكىنگە تويغۇدەك تاماق بېرىدۇ دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان[1].

بۇ قاراشقا ئاساسەن، بۇ ئايەت مەنسۇخ ئەمەس بولۇپ، الله تائالانىڭ: ﴿روزىنى ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر﴾ دېگەن بۇ سۆزىنىڭ مەنىسى: روزىنى قىيىن ۋە جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن تۇتۇشقا قادىر بولىدىغانلار دېگەنلىك بولىدۇ.

سەككىزىنچى ھۆكۈم

ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايالنىڭ ھۆكمى قانداق بولىدۇ؟

ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۆزىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىدىن ياكى بالىسىغا ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىكىدىن قورقسا، روزا تۇتمايدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭغا كېسەلنىڭ ھۆكمى بېرىلىدۇ.

ھەسەن بەسرىدىن، ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۆزىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىدىن ياكى بالىسىغا ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىكىدىن قورققاندا قانداق قىلىدۇ؟ دەپ سورالغاندا، ئۇ: قايسى كېسەل ھامىلدارلىقتىن ئېغىر؟ ئۇ روزا تۇتماي، كېيىن قازاسىنى قىلىدۇ دەپ جاۋاب بەرگەن.

بۇ فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك قارىشىدۇر. لېكىن ئۇلار ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايالنىڭ فىدىيە بېرىش بىلەن بىرلىكتە قازاسىنى قىلىشى ۋاجىپمۇ ياكى پەقەت قازاسىنىلا قىلسا بولامدۇ؟ دېگەن مەسىلىدە مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە ئۇنىڭ پەقەت قازاسىنى قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ، دەپ قارىغان. ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەد ئۇنىڭ فىدىيە بېرىش بىلەن بىرلىكتە قازاسىنى قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ، دەپ قارىغان.

ئىمام شافىئىي ۋە ئەھمەدنىڭ دەلىلى

ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال ﴿روزىنى ئاران تۇتىدىغان كىشىلەر تۇتمىسا، (كۈنلۈكى ئۈچۈن) بىر مىسكىن تويغۇدەك تاماق فىدىيە بېرىشى لازىم﴾ دېگەن ئايەتنىڭ ھۆكمىگە كىرىدۇ. چۈنكى، بۇ ئايەت قېرى ئەر ـ ئاياللارنى ۋە روزا تۇتسا قىيىلىنىپ قالىدىغان ھەممە كىشىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، شۇڭا ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايالنىڭ فىدىيە بېرىشى خۇددى قېرى ئەر ـ ئايالغا ۋاجىپ بولغاندەك ۋاجىپ بولىدۇ.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ دەلىلى

---

[1] سەھىھ بۇخارى، تەپسىر بۆلۈمىگە قاراڭ.

www.munber.org

بىرىنچى، ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايالغا كېسەلنىڭ ھۆكمى بېرىلىدۇ. ھەسەن بەسرىنىڭ: قايسى كېسەل ھامىلدارلىقتىن ئېغىر؟ دېگەن سۆزىگە قارىماسەن؟ ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال روزا تۇتمايدۇ، كېيىن قازاسىنى قىلىدۇ، ئۇنىڭغا قازاسىنى قىلىشتىن باشقا ھېچ نەرسە ۋاجىپ بولمايدۇ.

ئىككىنچى، بەك قېرىپ كەتكەن ئادەم روزىنىڭ قازاسىنى قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ. چۈنكى، ئۇ بەك قېرىپ كەتكەن بولغاچقا ئۇنىڭ روزا تۇتۇشى فىدىيە بېرىشكە چۈشۈرۈلدى. ئۇنىڭغا ئۇ روزا تۇتالايدىغان كۈن ھەرگىز قايتا كەلمەيدۇ. ئەمما ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال ۋاقىتلىق ئۆزرىگە گىرىپتار بولغانلاردىن بولۇپ، بۇ ئۆزرىنىڭ تۈگەيدىغانلىقى ئېنىق. شۇڭا ئۇنىڭغا روزىنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا فىدىيە بېرىشنىمۇ ۋاجىپ قىلساق، ئىككى بەدەل بىرلىشىپ قالىدۇ. بۇ دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى، قازاسىنى قىلىش بىر بەدەلدۇر، فىدىيە بېرىش يەنە بىر بەدەلدۇر. ئۇ ئىككىسىنى بىرلەشتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. شۇڭا ئىككى بەدەلنىڭ بىرىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ[①].

ئىمام ئەھمەد ۋە شافىئىينىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىدىغان ئايال پەقەت بالىسىغا ئوزۇقلۇق يېتىشمەسلىكىدىن قورقسا، روزا تۇتماي، كېيىن قازاسىنى قىلىدۇ ھەم فىدىيە بېرىدۇ. ئەگەر ئۇ پەقەت ئۆزىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىدىن ياكى ئۆزىنىڭ ۋە بالىسىنىڭ ئاجىزلاپ كېتىشىدىن قورقسا، بۇ ھالدا ئۇ پەقەت قازاسىنى قىلىدۇ[②].

توققۇزىنچى ھۆكۈم

رامىزان ئېيى قانداق ئىسپاتلىنىدۇ؟

رامىزان ئېيى يېڭى ئاينى، گەرچە ئادىل بىرلا ئادەم بولسىمۇ، كۆرۈش بىلەن ياكى شەئبان ئېيىنى تولۇق 30 كۈن تولدۇرۇش بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ. ئاي ھېسابىنى ياكى ئاسترونومىيە ئىلمىنى ئېتىبارغا ئېلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاينى كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاينى كۆرۈپ روزىنى ئاياقلاشتۇرۇڭلار. ئەگەر ھاۋا تۇتۇق بولۇپ قالسا، شەئبان ئېيىنىڭ كۈنىنى 30 كۈن قىلىپ تولدۇرۇڭلار.»[③]

يېڭى ئاينىڭ ۋاستىسى بىلەن روزا تۇتۇش ۋە ھەج قىلىش ۋاقىتلىرىنى بىلگىلى بولىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن يېڭى چىققان ئاي (يەنى ئاينىڭ كىچىك چىقىپ چوڭىيىدىغانلىقى، ئاندىن كىچىكلەيدىغانلىقى) توغرۇلۇق

---

① تەپسىلى دەلىل ئۈچۈن ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 211 ـ بەتكە، ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 87 ـ بەتكە ۋە ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 269 ـ بەتكە قاراڭ.

② سەييىد سابىقنىڭ «فىقھۇسسۇننە» ناملىق كىتابى، 3 ـ جىلد، 205 ـ بەت. «ئەلفىقھۇ ئەلەلمەزاھىب ئەلئەربەئە» ناملىق كىتاب، روزا بۆلۈمىگىمۇ قاراڭ.

③ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

سورىشىدۇ، (ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «ئۇ كىشىلەرنىڭ (تىرىكچىلىك، سودا ـ سېتىق، مۇئامىلە، روزا تۇتۇش، ئېغىز ئېچىش قاتارلىق) ئىشلارنىڭ ۋە ھەجنىڭ ۋاقىتلىرىنى ھېسابلىشى ئۈچۈندۇر»﴾[1].

رامىزان ئېيىنى ئىسپاتلاشتا چوقۇم يېڭى ئاينى كۆرۈشكە تايىنىش كېرەك. كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا رامىزان ئېيىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئادىل بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى يېتەرلىكتۇر. چۈنكى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «كىشىلەر يېڭى ئاينى كۆرۈش ئۈچۈن قارىشىۋاتاتتى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزەمنىڭ يېڭى ئاينى كۆرگەنلىكىمنى ئېيتتىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ روزا تۇتتى ۋە كىشىلەرنى روزا تۇتۇشقا بۇيرۇدى.»[2]

ئەمما شەۋۋال ئېيىنى ئىسپاتلاشتا يېڭى ئاي كۆرۈنمىگەن تەقدىردە ئۇ رامىزان ئېيىنى تولۇق 30 كۈن تولدۇرۇش بىلەن ئىسپاتلىنىدۇ. پۈتۈن فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشىدا شەۋۋال ئېيىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: «رامىزان ئېيىنى ئىسپاتلاشتىمۇ چوقۇم ئادىل ئىككى ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقى بولۇشى كېرەك، چۈنكى، بۇ گۇۋاھلىقمۇ شەۋۋال ئېيىنى ئىسپاتلاشتىكى گۇۋاھلىققا ئوخشايدۇ.»

ئىمام تىرمىزى مۇنداق دەيدۇ: «رامىزان ئېيىنى ئىسپاتلاشتا ئادىل بىر ئادەمنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىشقا كۆپ ساندىكى ئۆلىمالار ئەمەل قىلىپ كەلگەن.»

ئىمام دارۇقۇتنى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ ئالدىدا رامىزان ئېيىنى كۆرگەنلىكىگە گۇۋاھلىق بەردى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ روزا تۇتتى ھەمدە كىشىلەرنى روزا تۇتۇشقا بۇيرۇدى ۋە: مېنىڭ شەئبان ئېيىدىن بىر كۈن روزا تۇتۇپ قالغىنىم مەن ئۈچۈن مېنىڭ رامىزان ئېيىدىن بىر كۈن روزا تۇتماي قالغىنىمدىن ياخشىدۇر، دېدى.»[3]

ئۈچىنچى ھۆكۈم

روزا تۇتۇشتا ئاي كۆرۈنگەن ئورۇنلارنىڭ پەرقلىق بولۇشى ئېتىبارغا ئېلىنامدۇ؟

ھەنەفىي، مالىكىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئاي كۆرۈنگەن ئورۇنلارنىڭ پەرقلىق بولۇشى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. ئەگەر بىر شەھەر ئاھالىسى رامىزان ئېيىنى كۆرسە، باشقا شەھەر ئاھالىسىنىڭمۇ روزا تۇتۇشى پەرز بولىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاينى كۆرۈپ روزا تۇتۇڭلار، ئاينى كۆرۈپ روزىنى ئاياقلاشتۇرۇڭلار»

---

[1] سۈرە بەقەرە 189 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ھاكىم ۋە ئىبنى ھىببان رىۋايەت قىلغان. ھاكىم بۇ ھەدىسنى سەھىھلىگەن.
[3] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 274 ـ بەت.

www.munber.org

دېگەن. بۇ خىتاب پۈتۈن ئۈممەتكە قارىتىلغان. ئۇلاردىن كىم قايسى ئورۇندا ئاي كۆرسە، بۇ پۈتۈن ئۈممەتنىڭ ئاي كۆرگىنىگە تەۋە بولىدۇ.

شافىئىي مەزھىبىدىكىلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: ھەر شەھەر ئاھالىسى ئۆچۈن ئۆزلىرىنىڭ ئاي كۆرۈشى ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ. بىر شەھەر ئاھالىسى ئۈچۈن باشقا بىر شەھەر ئاھالىسىنىڭ ئاي كۆرۈشى يېتەرلىك ئەمەس.

بۇ ھەقتىكى دەلىللەر ئۈچۈن فىقھى ھۆكۈملەر تەپسىلى بايان قىلىنغان كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلىڭ.

ئون بىرىنچى ھۆكۈم

سەۋەنلىكتىن يەپ ـ ئىچىپ قېلىشنىڭ ھۆكمى نېمە؟

ئۆلىمالار كۈن ئولتۇرۇپ كەتتىغۇ دەپ ئويلاپ ياكى سۈبھى يورۇمىدىغۇ دەپ ئويلاپ يېگەن ۋە ئىچكەن ئادەملەرنىڭ ھۆكمى ھەققىدە، ئۇلار قازاسىنى قىلامدۇ ياكى قىلمامدۇ؟ دەپ مۇنداق قاراشلارغا كەلگەن.

تۆت ئىمامدىن تەركىپ تاپقان كۆپچىلىك ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: بۇ ئادەمنىڭ روزىسى توغرا ئەمەس، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ، چۈنكى، روزا تۇتقۇچىدىن ۋاقتىنى ئىسپاتلاش تەلەپ قىلىنىدۇ. شۇڭا الله تائالا: ﴿تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار﴾ دېگەن. بۇ روزىنى كۈن ئولتۇرغاندا تاماملاشقا قىلىنغان بۇيرۇقتۇر. ئەگەر ئىش ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا، قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

زاھىرىي مەزھىبىدىكىلەر ۋە ھەسەن بەسرى مۇنداق دەپ قارايدۇ: بۇ ئادەمنىڭ روزىسى توغرا بولىدۇ، ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ھاجەتسىز، چۈنكى، الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر سەۋەنلىكتىن قىلىپ سالغان ئىشلاردا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ﴾[1]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئۇلارنىڭ سەۋەنلىك، ئۇنتۇلۇپ قېلىش ۋە مەجبۇرلىنىش تۈپەيلى قىلغان گۇناھلىرى ئەپۇ قىلىندى.»

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئادەم ئۇنتۇلۇپ قالغۇچىغا ئوخشاش بولۇپ، روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

كۆچلۈك قاراش

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشى توغرىدۇر. چۈنكى، سەۋەنلىكتىن قىلغان ئىشنىڭ گۇناھ بولماسلىقى ھۆكۈمنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنلىكىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. يەپ ـ ئىچكەن كىشىنىڭ بۇنى قەستەن قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا كەففارەت كەلمەيدۇ. لېكىن ئۇنىڭ كەمچىلىك ئۆتكۈزگەنلىكى ئۈچۈن قازاسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ. سەن شۇنىڭغا

[1] سۈرە ئەھزاب 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قارىغىنىكى، سەۋەنلىكتىن ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغۇچىنىڭ ئۈستىگە، گەرچە ئۇنىڭدا قەستەنلىك بولمىسىمۇ، كەففارەت بېرىش ۋە دىيەت تۆلەش يۈكلىنىدۇ. سەۋەنلىكتىن يەپ - ئىچكەن كىشىنى ئۇنتۇلۇپ قېلىپ سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن كىشىگە قىياس قىلىش توغرا ئەمەس. چۈنكى، ئۇنتۇلۇپ قېلىپ سەۋەنلىك ئۆتكۈزگۈچى ھەققىدە ئوچۇق دەلىل بايان قىلىنغان. شۇڭا ئۇنى بۇنىڭغا قىياس قىلىشقا بولمايدۇ. توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر.

ئون ئىككىنچى ھۆكۈم

جۇنۇب ھالەتتە روزا تۇتۇشقا بولامدۇ؟

﴿ئەمدى ئۇلارغا (يەنى ئاياللىرىڭلارغا) يېقىنچىلىق قىلىڭلار، الله سىلەرگە تەقدىر قىلغان نەرسىنى (يەنى پەرزەنتنى) تەلەپ قىلىڭلار﴾ دېگەن بۇ ئايەت كەرىم جۇنۇبلۇقنىڭ روزا تۇتۇشقا زىت كەلمەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى، ئۇ كېچىنىڭ باش تەرىپىدىن ئاخىرىغىچە بولغان ئارىلىقتا يەپ - ئىچىش ۋە ئاياللار بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇشقا رۇخسەت قىلىدۇ. ھەممىگە ئېنىقكى، كېچىنىڭ ئاخىرىدا ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغۇچى ئىشنى تۈگەتكەندە سۈبھىنىڭ يورۇشىغا توغرا كېلىپ قالسا، جۇنۇب ھالەتتە سۈبھىگە كىرىدۇ. الله تائالا ئۇنى ﴿ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار﴾ دەپ، كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇشقا بۇيرۇغان. بۇ ئۇنىڭ روزا تۇتۇشىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ روزا تۇتۇشى توغرا بولمىسا ئىدى، الله ئۇنى كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇشقا بۇيرۇمىغان بولاتتى[①].

سەھىھ بۇخارى ۋە مۇسلىمدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇنۇب ھالەتتە تاڭ ئاتقۇزاتتى. ھالبۇكى، ئۇ روزا تۇتقۇچىدۇر. ئاندىن يۇيۇناتتى.»[②]

دېمەك، جۇنۇبلۇق روزا تۇتۇشقا تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. جۇنۇبلۇقتىن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن يۇيۇنۇش ۋاجىپ بولىدۇ.

ئون ئۈچىنچى ھۆكۈم

نەفلە روزىنى بۇزىۋاتسا، ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولامدۇ؟

ئەگەر نەفلە روزا تۇتقۇچى ئۇنى بۇزىۋاتسا، ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولامدۇ ياكى بولمامدۇ؟ دېگەن ھۆكۈمدە فىقھشۇناسلار مۇنداق بىرقانچە قاراشتا بولدى:

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەر: ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ، چۈنكى، بىرەر ئىبادەتنى باشلاش ئۇنى تاماملاشنى لازىم قىلىپ قويىدۇ دەپ قارايدۇ.

---

① ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 272 ـ بەت.
② «ئەلفىقھۇ ئەلەلمەزاھىب ئەلئەربەئە» ناملىق كىتاب، روزا بۆلۈمىگە قاراڭ.

www.munber.org

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەر: ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ، چۈنكى، نەپلە ئىبادەت شۇ ئادەمنىڭ ئۆز رىغبىتى بىلەن بولىدۇ، دەپ قارايدۇ.

مالىكىي مەزھەبىدىكىلەر: ئەگەر ئۇ ئۇنى ئۆزى بۇزىۋاتسا، ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭغا روزىنى بۇزىۋاتىدىغان بىرەر ئىش توغرا كېلىپ قالسا، قازاسىنى قىلمايدۇ، دەپ قارايدۇ.

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

1 ـ الله تائالا: ﴿ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار﴾ دەيدۇ. بۇ ئايەت ھەممە روزىغا قارىتىلىدۇ. ھەرقانداق روزىنى باشلىسا، ئۇنى تولۇق تۇتۇش لازىم بولىدۇ.

2 ـ الله تائالا: ﴿ئەمەللىرىڭلارنى بىكار قىلىۋەتمەڭلار﴾[1] دەيدۇ. باشلانغان نەفلە ئىبادەت مۇشۇ ئەمەللەردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنى بۇزىۋاتسا، ۋاجىپ بولغان ئەمەلنى تەرك ئەتكەن بولىدۇ. ئۇ، ئۇنى قايتا ئادا قىلمىغۇچە ئۇنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولمايدۇ.

3 ـ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەن ۋە ھەفسە ئىككىمىز بىر كۈنى نەفلە روزا تۇتتۇق. ئاندىن بىزگە بىز ياخشى كۆرىدىغان تاماق ھەدىيە قىلىندى. شۇنىڭ بىلەن بىز روزىمىزنى بۇزدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلگەندە ھەفسە مەندىن چاققان چىقىپ، (ئۇ ئاتىسىنىڭ قىزى ئەمەسمۇ!) ئۇنىڭدىن بۇ ئىش ھەققىدە سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر كۈن روزا تۇتۇڭلار» دېدى.[2]

شافىئىي ۋە ھەنبەلىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

1 ـ الله تائالا: ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچىلارنى ئەيىبلەشكە يول يوقتۇر﴾[3] دەيدۇ. نەفلە روزا تۇتقۇچى ياخشى ئىش قىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ. ئۇ بۇ روزىسىنى بۇزىۋاتسا، كېرەك يوق.

2 ـ مۇنداق بىر ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان: «نەفلە روزا تۇتقۇچى ئۆز رىغبىتى بىلەن تۇتىدۇ. ئەگەر ئۇ خالىسا، روزىسىنى تامام قىلىدۇ، خالىسا بۇزىدۇ.»[4]

كۈچلۈك قاراش

ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشى كۈچلۈكرەك بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە بىلەن ھەفسىنى بۇزىۋاتقان روزىلىرىنىڭ ئورنىغا باشقا

[1] سۈرە مۇھەممەد 33 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 278 ـ بەت.
[3] سۈرە تەۋبە 91 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان ۋە: سەنەدى توغرىدۇر دېگەن.

بىر كۈن روزا تۇتۇشقا بۇيرۇغان. بۇ نەفلە ئىبادەتنىڭ قازاسىنى قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقىنى كۆرسىتىدىغان دەلىلدۇر. توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر.

ئون تۆتىنچى ھۆكۈم

ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش دېگەن نېمە؟ قايسى مەسجىدلەردە ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشقا بولىدۇ؟

ئىمام شافىئىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: ئېتىكاپ قىلىشنىڭ لۇغەت مەنىسى: كىشىنىڭ مەيلى ياخشى ئىش بولسۇن ياكى گۇناھ ئىش بولسۇن، ئۆزىنى شۇ ئىشنى قىلىشقا لازىم قىلىشنى ۋە ئۆزىنى شۇ ئىش ئۈچۈنلا ئايرىشنى كۆرسىتىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇتلىرىغا ئېتىكاپ قىلىۋاتقان (يەنى چوقۇنۇۋاتقان)...﴾[①].

ئېتىكاپ قىلىشنىڭ شەرىئەتتىكى مەنىسى: ئىبادەت قىلىش نىيىتى بىلەن الله نىڭ ئۆيىدە (مەسجىدتە) ئولتۇرۇشنى كۆرسىتىدۇ. ئۇ ئىلگىرىكى شەرىئەتلەردىمۇ بار ئىبادەتتۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىبراھىم بىلەن ئىسمائىلغا ئۆيۈمنى (يەنى كەبەمنى) تاۋاپ قىلغۇچىلار، ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار، سەجدە قىلغۇچىلار ئۈچۈن پاك تۇتۇشنى بۇيرۇدۇق﴾[②].

الله تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۈندۈز بولسۇن، كېچە بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار﴾ الله تائالا بۇ ئايەتتە: ﴿سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن، ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ مەسجىدتە بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ.

ئېتىكاپتا ئولتۇرىدىغان مەسجىد ھەققىدە تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە خىل قاراش بار[③]:

1 ـ بەزى ئۆلىمالار: «ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش مەسجىدى ھەرام، مەسجىدى نەبەۋى (پەيغەمبەر مەسجىدى) ۋە مەسجىدى ئەقسادىن ئىبارەت ئۈچ مەسجىدكە خاستۇر، بۇلار پەيغەمبەرلەرنىڭ مەسجىدلىرىدۇر» دەيدۇ. ئۇلار بۇ قارىشىغا: «سەپەر پەقەت ئۈچ مەسجىدكە قىلىنىدۇ...» دېگەن ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ. بۇ سەئىد ئىبنى مۇسەييەبنىڭ قارىشىدۇر.

2 ـ بەزى ئۆلىمالار: «ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش پەقەت جامائەت يىغىلىدىغان مەسجىدتە بولىدۇ» دەيدۇ. بۇ ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ قارىشىدۇر. ئىمام مالىكمۇ (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بۇ ھەقتىكى ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە مۇشۇ قاراشنى ئوتتۇرىغا قويغان.

---

① سۈرە ئەئراف 138 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
② سۈرە بەقەرە 125 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
③ ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 124 ـ بەتتىن نەقىل قىلىندى.

www.munber.org

3 ـ كۆپچىلىك ئۆلىمالار: «اللہ تائالانىڭ: ﴿سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا﴾ دېگەن سۆزى ئاممىباب بولغانلىقى ئۈچۈن ھەرقانداق مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش دۇرۇس بولىدۇ» دەيدۇ[①].

بۇ قاراش توغرىدۇر. چۈنكى، بۇ ئايەت مەخسۇس بىر مەسجىدنى مۇئەييەنلەشتۈرمىگەن. شۇڭا ئۇنىڭ ھۆكمى ئاممىباب بولۇپ قېلىۋېرىدۇ.

ئىمام ئەبۇ بەكرى جەسساس مۇنداق دەيدۇ: «سەلەف ئۆلىمالىرىنىڭ ھەممىسى ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ مەسجىدتە بولۇشى شەرت ئىكەنلىكىگە بىردەك ئىتتىپاق كەلگەن. بىراق ئۇلار ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ ھەرقانداق مەسجىدتە دۇرۇس بولىدىغانلىقى ياكى خاس مەسجىدلەردە دۇرۇس بولىدىغانلىقى ھەققىدە ئوخشىمىغان قاراشلاردا بولغان. اللہ تائالانىڭ: ﴿سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا﴾ دېگەن سۆزى ئاممىباب بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ زاھىرى مەنىسى ھەرقانداق مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ دۇرۇس ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنى بەزى مەسجىدلەرگە قىسقارتقانلار بۇنىڭ ئۈچۈن دەلىل كەلتۈرۈشى لازىم. ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنى جامائەت يىغىلىدىغان مەسجىدلەرگە قارىتىشنىڭ ئەسلا دەلىلى يوق. شۇنداقلا ئۇنى پەيغەمبەرلەر مەسجىدلىرىگە خاسلاشتۇرغانلارنىڭمۇ بۇنىڭغا دەلىلى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنى ئېتىبارغا ئېلىش ساقىت بولىدۇ.»[②]

ئايەللار مەزكۇر ئايەتنىڭ ئىچىگە كىرمەيدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار ئۆز ئۆيلىرىدە ئېتىكاپتا ئولتۇرسا بولىۋېرىدۇ.

ئون بەشىنچى ھۆكۈم

ئېتىكاپنىڭ مۇددىتى قانچىلىك؟ ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىنىڭ روزا تۇتۇشى شەرت قىلىنامدۇ؟

فىقھشۇناسلار ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش مۇددىتىنىڭ قانچىلىك بولىدىغانلىقى ھەققىدە تۆۋەندىكى قاراشلارغا كەلگەن:

1 ـ ھەنەفى مەزھەبىدىكىلەر: ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كېچە ـ كۈندۈز بولۇشى لازىم، دەپ قارايدۇ.

2 ـ ئىمام مالىك ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە: ئەڭ ئاز دېگەندە 10 كۈن بولۇشى لازىم دەپ قارايدۇ.

---

① ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 312 ـ بەت. ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 68 ـ بەت. ئىمام زەمەخشەرىنىڭ «ئەلكەششاف» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 176 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 125 ـ بەت.

② ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 1 ـ جىلد، 285 ـ بەت.

3 ـ ئىمام شافىئىي: ئاز بولغاندا بىرقانچە مىنۇت بولۇشى لازىم، كۆپىنىڭ چېكى يوق دەپ قارايدۇ.

ئىمام شافىئىينىڭ قارىشىدا ۋە ئىمام ئەھمەدنىڭ ئىككى قارىشىنىڭ بىرىدە روزا تۇتماي ئېتىكاپتا ئولتۇرسىمۇ دۇرۇس، بولىدۇ.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، مالىك ۋە ئەھمەد (ئۇنىڭ ئىككى قارىشىنىڭ يەنە بىرى) تىن ئىبارەت كۆپچىلىك ئۆلىمالار: ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش پەقەت روزا تۇتۇش بىلەن بىللە بولىدۇ دەپ قارايدۇ. ئۇلار بۇ قاراشلىرىغا تۆۋەندىكى ئىككى ھەدىسنى دەلىل قىلىدۇ: ئائىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش پەقەت روزا تۇتۇش بىلەن بىللە بولىدۇ.»[1] يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «ئېتىكاپتا ئولتۇرغىن ۋە روزا تۇتقىن.»[2]

ئۇلار يەنە مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه تائالا ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنى روزا تۇتۇش بىلەن بىللە بايان قىلىپ: ﴿تاكى تاڭنىڭ ئاق يىپى قارا يىپىدىن ئايرىلغانغا (يەنى تاڭ يورۇغانغا) قەدەر يەڭلار، ئىچىڭلار، ئاندىن كەچ كىرگىچە روزا تۇتۇڭلار. سىلەر مەسجىدتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغان چېغىڭلاردا (كۈندۈز بولسۇن، كېچە بولسۇن)، ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلماڭلار﴾ دېدى. بۇ روزا تۇتماي تۇرۇپ ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ توغرا بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.»

ئىمام فەخرۇددىن رازى مۇنداق دەيدۇ: «روزا تۇتمايمۇ ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش دۇرۇس بولىدۇ. روزا تۇتۇپ ئېتىكاپتا ئولتۇرسا، تېخىمۇ ئەۋزەلدۇر.» بۇ ئىمام شافىئىينىڭمۇ قارىشىدۇر. ئىمام ئەبۇ ھەنىفە: «روزا تۇتماي ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش دۇرۇس بولمايدۇ» دەيدۇ.

ئىمام شافىئىيمۇ ئۆز قارىشىغا مۇشۇ ئايەتنى دەلىل قىلىدۇ. ئۇ روزا تۇتماي ئېتىكاپتا ئولتۇرغان. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه تائالا بۇ ئايەتتە ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىنى ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن چەكلىگەن.»[3]

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: مەشھۇر بولغىنىدەك، ھەنەفى مەزھەبىدىكىلەر ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ قىسىمغا بۆلگەن:

1 ـ مۇستەھەب بولۇپ، پەقەت ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش نىيىتى بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ ۋە كېچىككىنە ئولتۇرسىمۇ يېتەرلىك بولىدۇ.

---

[1] ئىمام دارۇقۇتنى مۇنداق دەيدۇ: «سۇۋەيد ئىبنى ئابدۇلئەزىز بۇ ھەدىسنى زۆھرىدىن، ئۇ ئۇرۋەدىن، ئۇ ئائىشەدىن يالغۇز سەنەد بىلەن رىۋايەت قىلغان.»

[2] بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ۋەقەلىك مۇنداق: ئۆمەر جاھىلىيەت دەۋرىدە بىر كېچە ياكى بىر كۈندۈز كەبىنىڭ يېنىدا ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنى نەزىر قىلغان. كېيىن ئۇ بۇ نەزرىنى ئورۇنداشتىن ئىلگىرى ئىسلامغا كىرگەن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇ نەزرىنى قانداق قىلىش ھەققىدە سورىغان. ئۇ: «ئېتىكاپتا ئولتۇرغىن ۋە روزا تۇتقىن» دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ ھەدىسنىڭ سەنەدى ئاجىزدۇر. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 2 ـ جىلد، 313 ـ بەتكە قاراڭ.

[3] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 5 ـ جىلد، 125 ـ بەت.

www.munber.org

2 ـ سۈننەت بولۇپ، رامىزاننىڭ ئاخىرقى 10 كۈنىدە ئولتۇرۇلىدۇ.

3 ـ ۋاجىپ بولۇپ، نەزىر قىلىنغان ئېتىكاپتۇر. ئۇنىڭدا چوقۇم روزا تۇتۇش لازىم.

بۇ ھەقتىكى تەپسىلى دەلىللەر ئۈچۈن فىقھى ھۆكۈملەر بايان قىلىنغان كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلىنسۇن.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ الله تائالا روزا تۇتۇشنى پۈتۈن ئۈممەتلەرگە پەرز قىلغىنىدەك، پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلغان.

2 ـ روزا تۇتۇش روھىي بىر مەكتەپ بولۇپ، ئىنسانى روھىي جەھەتتىن تەربىيىلەيدۇ ۋە ئۇنى سەۋر قىلىشقا ئادەتلەندۈرىدۇ.

3 ـ الله تائالا روزا تۇتۇشقا رامىزان ئېيىنى تاللىغان. چۈنكى، ئۇ قۇرئان نازىل بولۇشقا باشلىغان ۋە قۇرئان كۆپ ئوقۇلىدىغان ئايدۇر.

4 ـ الله تائالا مەرھەمەت قىلىش ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىش يۈزىسىدىن ئۆزرىلىك كىشىلەرگە روزا تۇتماسلىقنى رۇخسەت قىلدى.

5 ـ الله تائالا بەلگىلىگەن چېگرالاردىن ھالقىپ ئۆتۈپ، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىغا ۋە چەكلىمىلىرىگە تاجاۋۇز قىلىش دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى، بۇ چېگرالار ئىنسانىيەتنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن بېكىتىلگەن.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

شەك ـ شۈبھىسىزكى، روزا تۇتۇشتا ناھايىتى چوڭ پايدىلار بار. نادان كىشىلەر بۇ پايدىلاردىن غەپلەتتە قالغان بولۇپ، ئۇلار: روزا تۇتۇش دېمەك، قورساقنى ئاچ قويۇش، تەننى ئاجىزلىتىش، ئەركىنلىكنى بوغۇش دېمەكتۇر، روزا تۇتۇشنىڭ ھېچ زۆرۈرىيىتى ۋە پايدىسى يوق، چۈنكى، بۇ، بەدەننى پايدىسىز ۋە بىھۇدە ھالدا ئازابلىغانلىقتۇر، دەپ قارايدۇ.

روزا تۇتۇشنىڭ سىرىنى ۋە ھېكمىتىنى پەقەت ئەقىللىق كىشىلەر ۋە ئۆلىمالار بىلىدۇ. ئۇلار روزا تۇتۇشنىڭ بەزى پايدىلىرىنى ۋە سىرلىرىنى تېپىپ چىققان بولۇپ، ئۇلارنى بۇ ھەقتە دوختۇرلارمۇ قۇۋۋەتلىگەن. دوختۇرلار: روزا تۇتۇش قەتئىي ئىرادىلىك بولۇشتىن ۋە يېمەك ـ ئىچمەكنى بىر مەزگىل توختىتىشتىن باشقا نەرسە پايدا قىلمايدىغان نۇرغۇن

جىسمانىي كېسەللىكلەرگە ئەڭ چوڭ داۋالاش ئۇسۇلى، شۇنداقلا ناھايىتى ئۈنۈملۈك دورا. ھەممە شۇ كېسەللىكلەردىن ئەڭ ياخشى ساقلىنىش چارىسى، دەپ قارىماقتا.

بىز بۇ يەردە روزا تۇتۇشنىڭ تەن ـ سالامەتلىككە ئائىت پايدىلىرىنى تونۇشتۇرماقچى ئەمەسمىز. چۈنكى، بۇ دوختۇرلارنى تەشكىل قىلغان كەسپ ئىگىلىرىنىڭ ۋەزىپىسىدۇر. لېكىن بىز بۇ يەردە روزا تۇتۇشنىڭ پەرز بولۇشىدىكى ئاساسلىق بەزى روھىي ھېكمەتلەرنى تونۇشتۇرۇپ ئۆتمەكچىمىز. شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللّٰه تائالا ئىبادەتلەرنى پەقەت ئىنسانىيەتتىكى تەقۋادارلىق كۈچىنى يېتىلدۈرۈش، ئۇنى اللّٰه قا باش ئېگىشكە، اللّٰه قا ئىبادەت قىلىشقا ۋە ھەممىدىن يۈكسەك، ھەممە نەرسىگە قادىر اللّٰه نىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇشقا ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن بەلگىلىگەن.

بىرىنچى، روزا تۇتۇش دېمەك اللّٰه قا ئىبادەت قىلىش، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى بەجا كەلتۈرۈش ئۇ ھارام قىلغان نەرسىلەردىن ساقلىنىش دېمەكتۇر. شۇڭا بىر ھەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دېيىلگەن: «ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەمەلى ئۆزى ئۈچۈندۇر، پەقەت روزا تۇتۇش ئۇنداق ئەمەس، ئۇ مېنىڭ ئۈچۈندۇر، ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى ئۆزەم بېرىمەن، ئۇ مېنى دەپ يېمىدى، ئىچمىدى ۋە جىنسىي ھېسسىياتىنى بېسىۋالدى.»[1]

ئىنساننىڭ اللّٰه تائالاغا ئىبادەت قىلغانلىقىنى، ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا ۋە ھۆكمىگە بويسۇنغانلىقىنى ھېس قىلىشى ئىبادەت قىلىشتىكى ئەڭ يۈكسەك نىشان ۋە ئەڭ ئۇلۇغ غايىدۇر. بەلكى ئۇ ئىنساننىڭ يارىتىلىشىدىكى ئەسلى ۋە ئاساسىي ھېكمەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ﴿بىز ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارىغا بويسۇنۇشقا بۇيرۇلدۇق﴾[2].

ئىككىنچى، روزا تۇتۇش دېمەك ئىنساننى يېتىلدۈرۈش، ئۇنى سەۋر قىلىشقا ۋە اللّٰه يولىدا جاپا ـ مۇشەققەتلەرگە چىدامىلىق بولۇشقا ئادەتلەندۈرۈش دېمەكتۇر. روزا تۇتۇش ئىنساننى يېڭىلمەس غايىلىك ۋە قەتئىي ئىرادىلىك قىلىپ تەربىيىلەيدۇ ھەمدە ئۇنى ھاۋايى ھەۋەسىنى ئىدارە قىلالايدىغان، ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدىغان قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ روھىي ئۆز جىسمىغا قول، ھاۋايى ھەۋەسكە ئەسىر بولۇپ قالماستىن، شەرىئەتنىڭ توغرا يولى، ئەقىل ـ ئىدراكنىڭ روشەن نۇرى ئۈستىدە ماڭىدۇ.

ھاۋايى ھەۋەسنىڭ ئۈستىدىن غالىب كېلىدىغان ۋە ئۆزىنى تۇتۇۋالالايدىغان ئىنسان بىلەن ھاۋايى ھەۋەسكە ئەگىشىدىغان ۋە كۆڭلىنىڭ كەينىگە كىرىپ كېتىپ ھايۋاندەك قورسىقى ۋە شەھۋىتى ئۈچۈنلا ياشايدىغان ئىنسان ئارىسىدا ئاسمان ـ زېمىندەك چوڭ پەرق بار. اللّٰه تائالا تولىمۇ راست ئېيتقان، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كاپىرلار (ھاياتى دۇنيادا ئۇنىڭ لەززەتلىرىدىن) بەھرىمەن بولىدۇ ۋە چاھارپايلاردەك يەپ ـ ئىچىدۇ، (ئاخىرەتتە) ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ﴾[3]. ئۆزىنى ئىدارە قىلىش بولسا، پاك پەرىشتىلەرنىڭ سۈپىتىدۇر.

---

[1] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[2] سۈرە ئەنئام 71 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە مۇھەممەد 12 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئۈچىنچى، روزا تۇتۇش ئىنساندا ياخشى كۆرۈش، كۆيۈنۈش ۋە ھېسداشلىق قىلىش روھىنى يېتىلدۈرىدۇ ھەمدە ئۇنى دىلى يۇمشاق، كۆڭلى پاك ئىنسان قىلىپ تەربىيىلەيدۇ. شۇنداقلا ئۇنىڭدىكى ئىمانىنىڭ يوشۇرۇن كۈچلىرىنى ھەرىكەتكە كەلتۈرىدۇ.

روزا تۇتۇش ئىنساننى پەقەت يېمەك ـ ئىچمەكتىنلا چەكلەپ قالماستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئىچكى ھېسسىياتىدىكى روھىي كۈچىنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان يادىروغا ئايلىنىپ، قېرىنداشلىرىنىڭ سەزگۈلىرى بىلەن سېزىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ ھېسسىياتلىرى بىلەن ھېس قىلىدىغان سەۋىيەگە يەتكۈزىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ روزا ئېيى تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن پاك كۆڭلىدىن مەرتلەرچە خەيرى ـ ساخاۋەت قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا ياردەم قولىنى سوزىدۇ، قىيىنچىلىقتا قالغانلارنىڭ ياشلىرىنى سۈرتىدۇ، پالاكەتكە يولۇققانلارنىڭ قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىنى تۆگىتىدۇ.

راستچىللىق سۈپەت بىلەن نام ئالغان يۇسۇف ئەلەيھىسسالامغا: «سەن يەر يۈزىنىڭ خەزىنىلىرىگە مەسئۇل تۇرۇپمۇ، نېمىشقا ئاچ يۈرىسەن؟» دېيىلگەندە، ئۇ: «ئەگەر مەن قورسىقىم توق يۈرسەم، ئاچلارنى ئۇنتۇلۇپ قېلىشتىن قورقىمەن» دېگەن.

تۆتىنچى، روزا تۇتۇش ئىنسانلارنى اللّٰه تائالانىڭ ئازابىدىن، ھەمدە ئۇنىڭ يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىدىن قورقىدىغان قىلىپ يېتىشتۈرىدۇ. ئۇ ئىنساننى تەقۋادار، گۇناھلاردىن پاك، اللّٰه ھارام قىلغان ھەرقانداق ئىشلاردىن يىراق تۇرىدىغان قىلىپ تەربىيىلەيدۇ.

روزا تۇتۇشتىكى سىر تەقۋادارلىق مەرتىۋىسىگە يېتىشتىن ئىبارەتتۇر. اللّٰه تائالا روزا تۇتۇشنى پەرز قىلىشتىكى ھېكمەتنى بايان قىلغاندا «ئازابلىنىشىڭلار ئۈچۈن» ياكى «ئاچ يۈرۈشۈڭلار ئۈچۈن» ۋە ياكى «تەن ـ سالامەتلىكىڭلار ساغلام بولۇشى ئۈچۈن» دېمەستىن، ﴿تەقۋادار بولۇشۇڭلار ئۈچۈن﴾ دېدى. تەقۋادارلىق روزا تۇتۇشنىڭ نەتىجىسى بولۇپ، روزا تۇتقۇچى بۇ ئىبادەت ئارقىلىق ئۇنى قولغا كەلتۈرىدۇ.

روزا تۇتۇش روزا تۇتقۇچىنى اللّٰه بەلگىلىگەن چېگرالار ئۈستىدە توختايدىغان، اللّٰه نىڭ بۇيرۇقىغا ئەمەل قىلىپ ۋە اللّٰه نىڭ دەرگاھىدىن ساۋاب ئۈمىد قىلىپ ئىستىمال قىلىشقا بولىدىغان تەبىئىي لەززەتلەردىن ۋاز كېچىدىغان قىلىپ يېتىلدۈرىدۇ. مانا بۇ روزا تۇتۇشنىڭ يەنە بىر سىرى، ئالىي روھى ۋە يۈكسەك غايىسى بولۇپ، اللّٰه تائالا ئەزىز كىتابى قۇرئان كەرىمدە بايان قىلىپ ئۆتكىنىدەك، ئۇنى مۇشۇ ئۇلۇغ مەقسەتلەر ئۈچۈنلا پەرز قىلغان. ھەممە ئىشتا ئادىل، ھەممە ئىشنى ھېكمەت بىلەن قىلىدىغان زات اللّٰه روزا تۇتۇشنى پەرز قىلىشتا ئۇنى نېمىدېگەن يۈكسەك خىسلەت ۋە ئاجايىپ ھېكمەتكە ئىگە قىلدى ـ ھە!